

Nr 151.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående nya moratoriestämmelser för värnpliktiga m. fl.; given Stockholms slott den 3 mars 1944.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om upphävande av vissa lagar rörande utmätning, återtagande av avbetalningsgods och anstånd med betalning av hyra m. m. ävensom samtycka till att förordnande jämlikt 1 § moratorielagen meddelas i överensstämmelse med bifogade förslag till förordning angående tillämpning av moratorielagen å värnpliktiga m. fl.

GUSTAF.

Thorwald Bergquist.

F ö r s l a g

till

L a g

om upphävande av vissa lagar rörande utmätning, återtagande av avbetalningsgods och anstånd med betalning av hyra m. m.

Härigenom förordnas, att lagen den 14 oktober 1939 (nr 728) med särskilda bestämmelser rörande utmätning hos vissa värnpliktiga m. m., lagen den 31 oktober 1939 (nr 782) om inskränkning i rätten att återtaga avbetalningsgods från vissa värnpliktiga m. m. och lagen den 19 april 1940 (nr 233) om anstånd för vissa värnpliktiga med betalning av hyra m. m. skola upphöra att gälla från och med den 1 juli 1944; dock att 1, 3 och 4 §§ lagen med särskilda bestämmelser rörande utmätning hos vissa värnpliktiga m. m. alljämt skola tillämpas, om utmätning skett eller konkurs inträffat före den 1 juli 1944, samt att lagen om inskränkning i rätten att återtaga avbetalningsgods från vissa värnpliktiga m. m. fortfarande skall gälla, där säljaren före sistnämnda dag hos laga myndighet gjort sin rätt enligt avtalet gällande.

F ö r s l a g
till
F ö r o r d n i n g
angående tillämpning av moratorielagen å värnpliktiga m. fl.

Med stöd av moratorielagen den 3 maj 1940 (nr 300) förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Med värnpliktig avses i denna förordning värnpliktig som icke är fast anställd vid krigsmakten.

Förordningen äger ej tillämpning å värnpliktig, som är elev vid krigsskolan eller undergår utbildning för vinnande av fast anställning på aktiv stat vid marinen eller flygvapnet.

2 §.

Vad om värnpliktig stadgas i denna förordning skall äga motsvarande tillämpning i fråga om

1:o) civilmilitär personal på aktiv stat eller över stat, vars tjänstgörings-skyldighet i fredstid är begränsad till viss del av året;

2:o) personal, som lönlös kvarstår i regemente (kår), i flottan, i kustartilleriet eller i flygvapnet;

3:o) personal som frivilligt överförs till övergångsstat, så ock personal på reservstat eller i reserven med undantag av reserven tillhörande, från aktiv stat pensionsavgången personal;

4:o) väg- och vattenbyggnadskårens personal;

5:o) icke värnpliktig personal vid sjövärnsskåren.

Om hyra och bostadsrätt.

3 §.

Värnpliktig må ej på grund av underlåtenhet att erlægga hyra, som förfaller under tid då han fullgör militärtjänstgöring, uppsägas till avflyttning från lägenhet som han förhyr, så länge han sist å andra söckendagen av varje kalendermånad erlägger den på samma månad belöpande hyran.

Vad nu sagts skall gälla jämväl efter det den värnpliktige hempermitterats eller hemförlovats intill dess han varit fri från tjänstgöring under ett år i följd.

4 §.

Ändå att den värnpliktige icke erlägger hyran såsom i 3 § sägs, må han ej på grund av dröjsmålet skiljas från lägenheten, såframt det föranletts av att familjebidrag eller hemortslön, som han med anledning av tjänstgöringen kunde påräkna, ej hunnit utbetalas.

5 §.

Har värnpliktig, som fullgör eller fullgjort militärtjänstgöring, genom dröjsmål med betalning av hyra, som förfallit före tjänstgöringens början eller därefter innan han efter hempermittering eller hemförlovning varit fri från tjänstgöring under tre månader i följd, förverkat hyresrätten till av honom förhyrd lägenhet, och har hyresvärden med anledning därav uppsagt avtalet, må den värnpliktige likväl ej på grund av dröjsmålet skiljas från lägenheten, där senast å tjuguffjärde söckendagen från uppsägningen rättelse sker enligt vad i 3 kap. 34 § första stycket lagen om nyttjanderätt till fast egendom sägs. Vad nu sagts skall ej gälla, där beslut om vräkning meddelats före militärtjänstgöringens början.

I avvaktan att den värnpliktige visar sig hava fullgjort vad enligt första stycket erfordras för hyresrättens återvinnande må beslut om vräkning icke meddelas förrän tjugusex söckendagar förflutit efter uppsägningen.

Vad i denna paragraf är stadgat skall ej gälla, där av hyrestiden återstod mindre än en månad när hyresrätten förverkades.

6 §.

Innehar värnpliktig lägenhet med bostadsrätt, må han ej uppsägas till avflyttning på grund av dröjsmål med betalning till bostadsrättsföreningen, såframt dröjsmålet föranletts av förhållande som i 4 § sägs.

Har värnpliktig, som fullgör eller fullgjort militärtjänstgöring, genom dröjsmål med betalning till bostadsrättsförening, som skolat fullgöras före tjänstgöringens början eller därefter innan han efter hempermittering eller hemförlovning varit fri från tjänstgöring under tre månader i följd, förverkat nyttjanderätten till av honom under bostadsrätt innehavd lägenhet, och har föreningen med anledning därav uppsagt den värnpliktige till avflyttning, må han likväl ej på grund av dröjsmålet skiljas från lägenheten, där senast å tolfte söckendagen från uppsägningen rättelse sker genom att betalningsskyldigheten fullgöres. Vad nu sagts skall ej gälla, där beslut om vräkning meddelats före militärtjänstgöringens början.

I avvaktan att den värnpliktige visar sig hava fullgjort vad enligt andra stycket erfordras för nyttjanderättens återvinnande må beslut om vräkning icke meddelas förrän fjorton söckendagar förflutit efter uppsägningen.

7 §.

Vad i 3—6 §§ stadgas skall äga motsvarande tillämpning, där lägenheten med hyres- eller bostadsrätt innehaves av den värnpliktige och hans hustru eller eljest av den värnpliktige gemensamt med annan.

Om avbetalningsköp.

8 §.

Har värnpliktig förvärvat egendom genom avbetalningsköp, och kan det antagas att svårigheter att fullgöra köpet åsamkats honom genom militär-tjänstgöring, äge säljaren ej på grund av dröjsmål med betalning av post, som förfallit under tjänstgöringen eller därefter, taga godset åter eller göra annan i avtalet stadgad särskild påföljd gällande, med mindre dröjsmålet överstiger tre månader.

Utestår förfallen post ogulden vid tjänstgöringens början, må säljaren ej heller taga godset åter eller göra annan särskild påföljd gällande, såframt den värnpliktige erlägger sådan post eller, om flera förfallna poster utestodo oguldna, den först förfallna inom tre månader från tjänstgöringens början samt erlägger varje senare post inom den tid från förfallodagen som svarar häremot.

Med avbetalningsköp förstås i denna förordning avtal som avses i 1 § lagen om avbetalningsköp, oavsett om avbetalningspriset överstiger tretusen kronor.

9 §.

Finnes i fall, som avses i 8 §, godset oundgängligen erforderligt för den värnpliktige, hans make eller oförsörjda barn eller adoptivbarn, eller återstår ej mer än en tredjedel av köpeskillingen ogulden, må säljaren ej taga godset åter eller göra annan i avtalet stadgad särskild påföljd gällande, såframt den värnpliktige erlägger den förfallna posten eller, om flera poster förfallit till betalning, den först förfallna innan han efter hempermittering eller hemförlovning varit fri från tjänstgöring under tre månader i följd samt erlägger varje senare post inom den tid från förfallodagen som svarar häremot.

10 §.

Vad i 8 och 9 §§ är stadgat skall ej tillämpas, om säljaren före tjänstgöringens början hos laga myndighet gjort sin rätt enligt avtalet gällande eller om säljarens säkerhet äventyras.

11 §.

Är den värnpliktige gift och leva ej makarna åtskilda på grund av söndring, skola bestämmelserna i 8—10 §§ äga motsvarande tillämpning, om den värnpliktiges hustru före eller efter äktenskapets ingående inköpt godset och detta är avsett för makarnas gemensamma bruk eller för deras oförsörjda barns eller adoptivbarns behov.

12 §.

Klagan över handräckning för återtagande av avbetalningsgods som avses i denna förordning må förutom av den som eljest är befogad därtill föras av köparens make eller av annan som har egendomen i sin vård.

Om utmätning och konkurs.

13 §.

Företages utmätning hos värnpliktig medan han fullgör militärtjänstgöring eller innan han efter hempermittering eller hemförlovning varit fri från tjänstgöring under tre månader i följd, skola från utmätningen undantagas, utom nödiga gång- och sängkläder samt förråd och penningar i den utsträckning som i 65 § utsökningslagen stadgas, dels lösören för gäldenärens, hans makes och oförsörjda barns eller adoptivbarns personliga bruk, för så vitt värdet därav icke överstiger vad som med hänsyn till deras behov och omständigheterna i övrigt kan anses skäligt, dels ock arbetsredskap till ett värde av högst ettusen kronor. Lös pant må ej på grund av vad nu sagts undantagas från utmätning för den gäld, varför pantsättningen skett.

Vad i första stycket stadgas med avseende å undantag från utmätning skall under tid som där sägs äga motsvarande tillämpning, om den värnpliktige försättes i konkurs.

14 §.

Har egendom tagits i mät hos den värnpliktige å tid som i 13 § sägs, och kan det antagas att hans betalningssvårigheter föranletts av tjänstgöringen, må med försäljning av den utmäta egendomen anstå under tre månader utöver den tid som för varje särskilt fall stadgas i 162, 163 och 165 §§ utsökningslagen. Finnes med hänsyn till tjänstgöringstidens längd ytterligare uppskov påkallat, må med försäljningen anstå till dess den värnpliktige efter hempermittering eller hemförlovning varit fri från tjänstgöring under tre månader i följd.

Erfordras egendomen i den värnpliktiges näring för att bereda nödig bärgning åt honom, hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn eller är den erforderlig för att bereda dem nödig bostad, må anstånd äga rum intill dess den värnpliktige under nio månader i följd varit fri från tjänstgöring.

Vad i denna paragraf stadgas skall ej tillämpas, om borgenärens rätt till betalning äventyras.

15 §.

Är den värnpliktige gift och leva ej makarna åtskilda på grund av söndring, skola bestämmelserna i 13 och 14 §§ äga motsvarande tillämpning, om utmätning sker hos den värnpliktiges hustru eller hon försättes i konkurs.

16 §.

Klagan över utmätning som avses i denna förordning eller över beslut i anledning av sådan utmätning må förutom av den som eljest är befogad därtill föras av gäldenärens make eller av annan som har egendomen i sin vård.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1944 och gäller tills vidare.

Stadgandena i 5 § samt 6 § andra och tredje styckena skola ej tillämpas, där beslut om vräkning meddelats före denna förordnings ikraftträdande.

Vad i 8—11 §§ är stadgat skall ej gälla, där säljaren före förordningens ikraftträdande hos laga myndighet gjort sin rätt enligt avtalet gällande.

Bestämmelserna i 13 § skola ej tillämpas, där utmätning skett eller konkurs inträffat före förordningens ikraftträdande.

Vad i 14 och 16 §§ stadgas skall gälla, ändock att utmätningen skett före förordningens ikraftträdande.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 11 februari 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars-, social- och finansdepartementen samt t. f. chefen för handelsdepartementet, statsrådet Quensel, anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist, fråga om *nya moratoriebestämmelser för värnpliktiga m. fl.*

Föredraganden anför följande.

Inledning.

Genom beslut den 30 april 1943 bemyndigades chefen för finansdepartementet att tillkalla sakkunniga för att verkställa en allsidig översyn av gällande bestämmelser rörande anstånd med indrivning av utskylder hos värnpliktiga samt i samband därmed verkställa en översyn jämväl av vissa närstående författningar, däribland lagen den 14 oktober 1939 (nr 728) med särskilda bestämmelser rörande utmätning hos vissa värnpliktiga m. m., lagen den 31 oktober 1939 (nr 782) om inskränkning i rätten att återtaga avbetalningsgods från vissa värnpliktiga m. m. samt lagen den 19 april 1940 (nr 233) om anstånd för vissa värnpliktiga med betalning av hyra m. m.

Sedan såsom sakkunniga tillkallats t. f. revisionssekreteraren O. A. Bergholtz, byråchefen C. W. Curtman och ledamoten av riksdagens första kammare, lektorn H. L. E. Sjödahl, tillika ordförande, ha dessa sakkunniga — som antagit benämningen militära moratorieutredningen — den 30 oktober 1943 avlämnat betänkande med bl. a. förslag till militär moratorielag, avsedd att ersätta förenämnda lagar angående utmätning, angående återtagande av avbetalningsgods samt angående anstånd med hyra, ävensom förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående indrivning av utskylder hos värnpliktiga (SOU 1943: 42).

Över betänkandet ha efter remiss yttranden avgivits av chefen för försvarsstaben, chefen för armén, som i ärendet samrått med centrala värnpliktsbyrån, försvarsväsendets personalvårdsnämnd, kommerskollegium, statskontoret, riksräkenskapsverket, socialstyrelsen, arbetsmarknadskommis-

sionen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Kronobergs, Blekinge, Kristianstads, Älvsborgs, Örebro, Gävleborgs, Västernorrlands och Norrbottens län, överexekutor i Göteborg, Malmö och Norrköping, svenska exekutionsmännens riksförbund, Sveriges fastighetsägareförbund, hyresgästernas riksförbund, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, Sveriges köpmannaförbund, landsorganisationen i Sverige, de anställdas centralorganisation, föreningen Sveriges stadsfogdar, föreningen Sveriges landsfiskaler, centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden och svenska reservunderofficersförbundet. Kommerskollegium har därvid överlämnat yttranden av Stockholms och Göteborgs handelskammare, Skånes handelskammare, Sveriges industriförbund, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, svenska cykelfabrikant- och grossistföreningen samt Stockholms automobilhandlareförening. Överståthållarämbetet har bifogat yttranden av kanslidirektören vid första kansliavdelningen, skattedirektören, förste stadsfogden och uppbördsintendenten i Stockholm ävensom familjebidragsnämnden därstädes. Vid de yttranden som avgivits av länsstyrelserna i Uppsala, Kronobergs, Blekinge och Örebro län ha fogats utlåtanden av vederbörande länsavdelning av föreningen Sveriges landsfiskaler. Vidare har länsstyrelsen i Uppsala län överlämnat yttrande av stadsfogden i Uppsala, länsstyrelsen i Kronobergs län yttranden av landsfiskalerna i Lenhovda, Markaryds och Alvesta distrikt, länsstyrelsen i Blekinge län yttranden av magistraten och stadsfogden i Karlskrona, länsstyrelsen i Kristianstads län yttranden av familjebidragsnämnderna i Kristianstad och Ängelholm samt Gråmanstorps och Borrby kommuner samt länsstyrelsen i Örebro län yttranden av magistraten i Örebro m. fl.

Jag anhåller nu att få anmäla detta ärende, såvitt angår moratoriebestämmelser för värnpliktiga m. fl. i fråga om utmätning, avbetalningsköp och hyra. Frågan om ändrade bestämmelser angående indrivning av utskylder hos värnpliktiga torde senare komma att anmälas av chefen för finansdepartementet.

Gällande bestämmelser.

Rörande erläggande av hyra stadgas i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, att om avtal ej träffats om tiden för erläggande av hyra som skall utgå i penningar, hyran skall betalas, där den beräknas för helt, halvt eller fjärdedels år, senast å sista söckendagen före början av vart fjärdedels år och eljest senast å sista söckendagen före början av den tid, för vilken hyran beräknas. Beträffande lägenhet, som omfattar högst fyra rum, kök däri inbegripet, och helt eller delvis är uthyrd till bostad, skall dock såsom förfallodag för den på varje kalendermånad belöpande hyran gälla sista söckendagen i nästföregående månad. Dröjer hyresgäst med erläggande av hyra, som utgår i penningar, utöver två söckendagar efter förfallodagen, är hyresrätten förverkad och hyresvärden berättigad uppsäga avtalet. Sker rättelse innan uppsägning skett, må hyresvärden dock ej åberopa dröjsmålet med betalningen såsom grund för hyresgästens skiljande från lägen-

heten. Motsvarande gäller om hyresgästen senast å tolfte söckendagen efter det uppsägning skett erlägger hyran jämte vissa kostnader.

Enligt 1 § lagen den 19 april 1940 om anstånd för vissa värnpliktiga med betalning av hyra m. m. må värnpliktig, som inkallats till tjänstgöring jämlikt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen, ej i något fall uppsägas till avflyttning från lägenhet, som han förhyr, på grund av underlåtenhet att erlägga hyra, som förfaller under tiden för tjänstgöringen eller inom ett år efter dess slut, så länge han sist å andra söckendagen av varje kalendermånad erlägger den på samma månad belöpande hyran. I 2 § stadgas att, oaktat värnpliktig icke erlägger hyran så som i 1 § sägs, han ej må på grund av dröjsmålet skiljas från lägenheten, såframt det föranletts av att bostads- eller näringsbidrag, som han med anledning av tjänstgöringen kunde påräkna, ej hunnit utbetalas. Vad sålunda stadgas skall jämlikt 4 § äga motsvarande tillämpning, om värnpliktig innehar lägenhet med bostadsrätt. Enligt 3 § äger den värnpliktige, därest tjänstgöringen medför en så väsentlig förändring i hans ekonomiska förhållanden, att det ej skäligen kan fordras, att han skall fullgöra hyresavtalet under hela den avtalade tiden, uppsäga avtalet att upphöra å den fardag som inträffar näst efter tre månader från uppsägningen. I 5 § föreskrives, att om lägenhet med hyres- eller bostadsrätt innehaves av makar, vad i 1—4 §§ stadgas skall gälla, om mannen inkallats till tjänstgöring, dock att vid tillämpning av 3 § hänsyn skall tagas till båda makarnas ekonomiska förhållanden. Vad sålunda stadgats skall äga motsvarande tillämpning, där eljest lägenhet med hyres- eller bostadsrätt innehaves av två eller flera personer och någon av dem inkallats till tjänstgöring.

Bestämmelser om avbetalningsköp äro meddelade i lag den 11 juni 1915. Med avbetalningsköp förstås i denna lag avtal, varigenom lösöre säljes mot betalning i särskilda poster, av vilka en eller flera skola erläggas efter det godset utgivits till köparen, och under villkor tillika att säljaren skall äga rätt att återtaga godset, om köparen åsidosätter vad honom åligger, eller att äganderätten till godset skall förbliva hos säljaren intill dess betalningen eller viss del därav blivit erlagd. Har avtalet betecknats såsom hyresavtal eller betalningen såsom vederlag för godsets bruk och nyttjande, skall utan hinder därav avtalet anses såsom avbetalningsköp, såframt det finnes vara åsyftat, att den som fått godset till sig utgivet skall bliva ägare därav. Lagen äger emellertid icke tillämpning, om sammanlagda beloppet av de poster, som köparen enligt avtalet har att erlägga (avbetalningspriset) överstiger 3 000 kronor.

Lagen innehåller åtskilliga regler, vilka avse att bereda köparen skydd mot alltför stränga bestämmelser i avtalet om påföljd av kontraktsbrott. Sålunda stadgas, bland annat, att om köparen underlåter att fullgöra sin betalningsskyldighet, säljaren ej äger att på grund därav taga godset åter, utkräva post som eljest ej vore förfallen eller göra annan i avtalet stadgad särskild påföljd gällande, med mindre någon post utestår ogulden minst fjorton da-

gar utöver förfallodagen och denna post antingen uppgår till minst en tiondel av avbetalningspriset eller tillsammans med annan ogulden förut förfallen post utgör minst en tjugondel därav. Där köparen i annat avseende än nu sagts åsidosätter vad honom åligger, må särskild påföljd som för sådan händelse kan vara avtalad icke vinna tillämpning, för så vitt sådant med hänsyn till de föreliggande omständigheterna skulle vara uppenbart obilligt.

Å andra sidan innehåller lagen vissa bestämmelser, som avse att underlätta återtagande av egendom, som sålts genom avbetalningsköp. I detta hänseende stadgas, att därest skriftlig handling upprättats om avbetalningsköp, säljaren äger att hos utmätningssmannen i orten söka handräckning för godsets återtagande. Handräckning må dock ej beviljas, med mindre utmätningssmannen finner uppenbart, att med betalningen föreligger dröjsmål, som berättigar till godsets återtagande.

Genom lagen den 31 oktober 1939 om inskränkning i rätten att återtaga avbetalningsgods från vissa värnpliktiga m. m. har stadgats, att om värnpliktig, som genom avtal, varå lagen om avbetalningsköp är tillämplig, förvärvat arbetsredskap eller lösöre, avsett till personligt bruk för honom, hans hustru eller oförsörjda barn eller adoptivbarn, blivit inkallad till tjänstgöring jämlikt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen, säljaren icke äger på grund av dröjsmål med betalning av förfallen post, vilket uppenbarligen föranletts av tjänstgöringen, taga godset åter eller göra annan i avtalet stadgad särskild påföljd gällande, med mindre dröjsmålet överstiger tre månader eller, om godset finnes oundgängligen erforderligt för köparen eller sådan anhörig till honom som nyss sagts, ett år. Vad sålunda stadgats skall icke äga tillämpning, om säljarens säkerhet äventyras. Klagan över handräckning för återtagande av egendom som avses i lagen må föras jämväl av den värnpliktiges hustru eller av annan som har egendomen i sin vård.

Enligt 65 § utsökningslagen skola från utmätning undantagas dels nödiga gång- och sängkläder för gäldenären, hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn dels ock nödiga arbetsredskap eller andra nödiga lösörens till ett värde av högst 500 kronor, eller, där gäldenären icke är familjeförsörjare och ej heller har eget hushåll, högst 200 kronor. Saknas utväg till nödortföttigt uppehälle, skall från utmätning undantagas av förråd, som finnes i huset, vad som erfordras till underhåll för en månad eller, där tillräckligt förråd ej finnes, av penningar, som gäldenären innehar eller äger inestående i bank eller annan penninginrättning, så mycket som erfordras för anskaffande av det felande. Lös pant må ej undantagas från utmätning för den gäld varför pantsättningen skett.

Försäljning av utmätt egendom skall enligt 162, 163 och 165 §§ utsökningslagen i regel vara verkställd inom viss tid, som för olika fall bestämts till en, två, tre eller fyra månader.

I 1 § lagen den 14 oktober 1939 med särskilda bestämmelser rörande utmätning hos vissa värnpliktiga m. m. stadgas, att om utmätning företages

hos den, som inkallats till tjänstgöring jämlikt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen, under tiden för sådan tjänstgöring eller ock därefter inom lika lång tid som tjänstgöringen omfattat, dock högst tre månader från dess slut, skola från utmätningen undantagas, utom nödiga gång- och sängkläder samt förråd och penningar i den utsträckning som 65 § utsökningslagen stadgar, dels lösören för gäldenärens, hans makes och oförsörjda barns eller adoptivbarns personliga bruk, för så vitt värdet därav icke överstiger vad som med hänsyn till deras behov och omständigheterna i övrigt kan anses skäligt, dels ock arbetsredskap till ett värde av högst femhundra kronor. Lös pant må ej på grund av vad nu sagts undantagas från utmätning för den gäld, varför pantsättningen skett. Enligt 2 § må, om egendom tagits i mät hos den som fullgör eller fullgjort tjänstgöring, varom i 1 § sägs, och det finnes, att gäldenärens betalningssvårigheter uppenbarligen äro föranleda av tjänstgöringen, med försäljning av den utmäta egendomen anstå under högst tre månader utöver den tid, som för varje särskilt fall stadgas i 162, 163 och 165 §§ utsökningslagen, såframt det prövas kunna ske utan att borgenärens rätt till betalning äventyras. Erfordras egendomen i gäldenärens näring för att bereda nödig bärgning åt gäldenären, hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn eller är den erforderlig för att bereda dem nödig bostad, må ytterligare uppskov med försäljningen äga rum under högst sex månader, om borgenärens rätt till betalning ej därigenom äventyras. Vad i 1 § är stadgat om undantag från utmätning skall enligt 3 § under tid som i 1 § sägs äga motsvarande tillämpning, om gäldenären försättes i konkurs. Klagan över utmätning, som avses i lagen eller över beslut i anledning av sådan utmätning må enligt 4 §, förutom av den som eljest är befogad därtill, föras av gäldenärens make eller av annan som har egendomen i sin vård.

De i förenämnda lagar återopade bestämmelserna i § 28 mom. 1 och § 36 mom. 2 värnpliktslagen avse värnpliktslagen den 30 juni 1936, vilken numera ersatts av värnpliktslagen den 30 december 1941. Enligt övergångsbestämmelserna till sistnämnda lag gäller, att där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum, som ersatts genom bestämmelse i nya lagen, hänvisningen skall gälla sådan bestämmelse. Den särskilda lagstiftningen för värnpliktiga rörande utmätning, avbetalningsköp och hyra gäller i följd härav värnpliktiga, som enligt 28 § 1 mom. i 1941 års värnpliktslag inkallats till tjänstgöring, »då rikets försvar eller dess säkerhet eljest det kräver». Under nu rådande förhållanden inkallas samtliga värnpliktiga med stöd av sistnämnda bestämmelse. I följd härav har ifrågavarande lagstiftning ansetts äga tillämpning jämväl å värnpliktiga, vilka fullgöra sådan tjänstgöring som även i fredstid skulle ha ålegat dem.

Efter tillkomsten av förenämnda lagar har utfärdats *moratorielagen den 3 maj 1940 (nr 300)*. Enligt 1 § i denna lag äger Konungen, därest Sverige befinner sig i krig eller krigsfara eller här eljest råda utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, och riksdagen ej är samlad, efter hörande av fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, meddela förordnande, för

viss tid eller tills vidare, om anstånd med betalning av gäld, om särskilda inskränkningar i borgenärens rätt att utsöka sin fordran, att söka att gäldenärs egendom avträdes till konkurs och att i övrigt göra gällande rättsliga verkningar av dröjsmål i avseende å betalningen, om uppskov med försäljning av utmätt eller konkursbo tillhörig egendom, eller om förbud för borgenär att genom försäljning eller annorledes skaffa sig betalning ur lös pant. Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för handen, som nu sagts, äger Konungen med riksdagens samtycke meddela sådant förordnande.

Med stöd av moratorielagen har utfärdats *förordningen den 14 juni 1940 (nr 504) om inskränkning i rätten att återtaga avbetalningsgods m. m.* I 1 § denna förordning stadgas, att om dröjsmål med betalningen för egendom, som förvärvats genom avbetalningsköp, uppenbarligen föranletts av betalningssvårigheter, som åsamkats köparen genom rådande utomordentliga förhållanden, säljaren icke äger på grund av dröjsmålet taga godset åter, utan så är att köparen ådagalagt likgiltighet för sina skyldigheter eller säljarens säkerhet eljest äventyras eller ock säljaren medgiver sådana villkor för återtagandet att köparen får anses skäligen tillgodosedd. Med avbetalningsköp förstås i förordningen avtal, som avses i 1 § lagen om avbetalningsköp, oavsett om avbetalningspriset överstiger tretusen kronor. Enligt 2 § må, om egendom som avses i 1 § tagits i mät hos köparen och dennes betalningssvårigheter uppenbarligen äro föranledda av rådande utomordentliga förhållanden, med försäljning av egendomen anstå efter vad som finnes skäligt.

Moratoriebestämmelserna och de olika personalkategorierna.

Enligt direktiven för militära moratorieutredningen borde vid översynen av bestämmelserna rörande anstånd med indrivning av utskylder hos värnpliktiga beaktas frågan, å vilka grupper av värnpliktiga eller i försvarsberedskapen eljest tjänstgörande anståndsreglerna skulle äga tillämpning. Bland annat uppställde sig frågan om anstånd borde få åtnjutas jämväl av dem, som inkallats till fullgörande av sin första värnpliktstjänstgöring. Vidare borde vid utredningen beaktas de särskilda frågor, som sammanhängde med tillkomsten av vissa nya grupper av värnpliktiga, nämligen de s. k. överåriga samt efterbesiktigade. Ävenså borde klarläggas om och i vad mån reservpersonalen samt de krigsfrivilliga borde inbegripas under ifrågavarande lagstiftning. I materiellt hänseende borde såväl beträffande anstånd med indrivning av utskylder som beträffande utmätning, återtagande av avbetalningsgods och anstånd med hyra beaktas de synpunkter, som framförts i en av 1941 års krigsfamiljebidragkommitté framlagd promemoria angående revision av gällande bestämmelser rörande betalningsanstånd m. m. för värnpliktiga, inkallade till beredskapstjänstgöring.

Vid sistnämnda promemoria hade fogats förslag till vissa ändringar i fråga om de gällande bestämmelserna angående anstånd med indrivning av utskylder samt angående utmätning, avbetalningsköp och hyra. I huvudsak in-

neburow dessa ändringsförslag endast smärre utvidgningar av de förmåner som genom lagstiftningen i fråga tillerkänts de värnpliktiga. Däremot föreslogs icke någon ändring beträffande de personalkategorier, å vilka lagstiftningen skulle äga tillämpning. I några av de över promemorian infordrade yttrandena gjordes i detta hänseende vissa uttalanden. Sålunda ifrågasatte chefen för försvarsstaben, huruvida moratorielagstiftningen borde äga tillämpning på värnpliktiga som fullgjorde tjänstgöring, motsvarande första tjänstgöringen, varjämte han hemställde att lagstiftningen måtte utvidgas att omfatta även den reservanställda och i fredstid konstituerade personalen vid krigsmakten. I några yttranden berördes frågan angående lagstiftningens tillämplighet å krigsfrivilliga och frivilligt tjänstgörande värnpliktiga. Frågan, huruvida bestämmelserna om anstånd med indrivande av utskylder borde avse jämväl värnpliktiga vilka fullgjorde sin första tjänstgöring, bragtes vidare på tal i en skrivelse den 18 december 1942 till chefen för finansdepartementet från svenska exekutionsmännens riksförbund. I skrivelsen hemställdes bl. a. om ändrade bestämmelser i ifrågavarande hänseende av innebörd att anståndsreglerna icke skulle gälla för sådana värnpliktiga som nyss sagts. Över skrivelsen infordrades yttranden från åtskilliga myndigheter. I vissa av de avgivna yttrandena tillstyrktes den föreslagna inskränkningen, medan i andra yttranden uttalades, att anståndsreglerna borde gälla jämväl värnpliktiga, som fullgjorde första tjänstgöring. I flera yttranden påkallades utredning i frågan.

Militära moratorientredningen.

Militära moratorientredningens förslag till militär moratorielag, vilket torde såsom bilaga fogas till protokollet (*bilaga A*), innebär huvudsakligen en översyn av de för vissa värnpliktiga gällande bestämmelserna rörande hyra, avbetalningsköp och utmätning. Beträffande de personalgrupper, varå moratorielagstiftningen skall vara tillämplig, ha de sakkunniga föreslagit enahanda bestämmelser i fråga om anstånd med indrivning av utskylder och i fråga om utmätning, avbetalningsköp och hyra. Bestämmelserna avse i första hand värnpliktiga. Liksom enligt gällande rätt är däremot kategorien krigsfrivilliga, d. v. s. överåriga, underåriga och frikallade ävensom kvinnor, vilka anställts för fullgörande av militär tjänstgöring, uteslutna från lagstiftningens tillämpningsområde. De sakkunniga ha erinrat, att för de krigsfrivilliga militärtjänstgöringen i regel torde medföra ökade inkomster, enär de tidigare vanligen antingen varit arbetslösa eller haft mycket små inkomster, ävensom att en lagstiftning av förevarande slag principiellt icke borde omfatta personalgrupper, som själva kunde i huvudsak bestämma tidpunkten för tjänstgöringens början och för dess slut. I händelse av krig kunde dock situationen vara annorlunda. Beträffande frivilligt tjänstgörande värnpliktiga ha de sakkunniga erinrat, att nyss anförda skäl i viss mån vore tillämpliga jämväl i fråga om dem. Emellertid finge till denna kategori hänföras exempelvis värnpliktiga, som vid upplösningen av det förband vid vilket de tjänstgjort anmälde sig att frivilligt kvarstanna under ti-

den för förbandets avrustning. Här kunde man icke tala om frivillig tjänstgöring i egentlig mening, enär tvångsuttagning måst tillgripas om några värnpliktiga icke frivilligt anmält sig. Tillräckliga skäl syntes icke föreligga att — såsom skett med avseende å rätten till hemortslön — på här föreliggande område göra skillnad mellan olika slag av frivillig tjänstgöring. I enlighet härmed funne de sakkunniga att värnpliktiga, som tjänstgjorde efter eget åtagande, borde inbegripas under lagstiftningen.

Vidkommande värnpliktiga, vilka fullgöra sådan tjänstgöring som även i fredstid skulle ha ålegat dem, ha de sakkunniga erinrat, att det uppenbarligen icke varit åsyftat att den nu gällande lagstiftningen skulle avse jämväl dylik tjänstgöring. De sakkunniga ha emellertid föreslagit, att lagstiftningen skulle bliva tillämplig å denna personalkategori icke blott under nu rådande beredskapstillstånd utan jämväl i viss utsträckning under fredsförhållanden. En dylik utvidgning vore visserligen ägnad att väcka betänkligheter ur principiella synpunkter, men man kunde icke bortse från den avsevärda förlängning utbildningstiden för de värnpliktiga undergått. Beaktas måste dock, att tidpunkten för fredstjänstgöringens början och slut i regel vore på förhand bestämd samt att tjänstgöringen, i den mån densamma infölle i nära anslutning till inskrivningen, vanligen icke medförde så stora ekonomiska svårigheter som beredskapstjänstgöringen, emedan den värnpliktige vid nämnda tid endast undantagsvis bildat familj och i många fall ej erhållit anställning av mera stadigvarande natur. Vid övervägandet av dessa synpunkter hade de sakkunniga funnit skäl att under lagstiftningen inbegripa sådan tjänstgöring som fullgjordes vid högre levnadsålder, dock endast om tjänstgöringen hade en varaktighet av mer än 30 dagar, vilket vore fallet beträffande vissa repetitionsövningar och sådan fortsatt tjänstgöring, som kunde åläggas vissa fackutbildade värnpliktiga. Under förlängd tjänstgöring för utbildning till officer eller underofficer m. m. borde lagstiftningen ock gälla. I fråga om de jämlikt 27 § 2 mom. värnpliktslagen anbefallda beredskapsövningarna syntes dessa, med hänsyn till den likhet de erbjöde med beredskapstjänstgöring jämlikt 28 § 1 mom. värnpliktslagen, böra omfattas av lagstiftningen även om de hade kortare varaktighet än 30 dagar. Värnpliktiga, vilka enligt äldre bestämmelser varit befriade från värnpliktens fullgörande i fredstid eller tilldelade den s. k. ersättningsreserven, ävensom s. k. efterbesiktigade värnpliktiga syntes jämväl böra inbegripas under lagstiftningen, då dem åliggande tjänstgöring med hänsyn till deras ålder i regel torde innebära ett allvarligt avbräck i vederbörandes förvärvsmöjligheter. Vad slutligen anginge frågan, huruvida de föreslagna bestämmelserna om anstånd m. m. borde äga tillämpning under den värnpliktiges första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd), vore det, med hänsyn till tjänstgöringens avsevärda längd och med beaktande av den omständigheten, att den värnpliktige, som under rådande beredskapstillstånd fullgjort sådan tjänstgöring, åtnjutit de förmåner lagstiftningen erjudit, icke lämpligt att helt utesluta denna kategori värnpliktiga. Jämväl i fråga om dem borde sålunda bestämmelserna bliva tillämpliga, dock icke såvitt anginge avbetalningsköp och rätt att i förtid uppsäga hyresavtal. Beträffande an-

ståndet med skattebetalning borde det ej behöva väcka betänkligheter att utsträcka detta till att omfatta ifrågavarande värnpliktiga med hänsyn till att rätten till skatteanstånd av de sakkunniga föreslagits skola bliva beroende av särskild behovsprövning. Från lagstiftningens tillämpningsområde borde enligt de sakkunnigas mening helt undantagas värnpliktiga, vilka underginge utbildning för vinnande av fast anställning. Övriga värnpliktiga, som under nu rådande beredskapstillstånd jämlikt 28 § värnpliktslagen fullgjorde dem enligt 27 § åliggande tjänstgöring, borde inbegripas under lagstiftningen i dess helhet. Såväl formen för inkallelsen som de praktiska svårigheterna att under nuvarande förhållanden å vissa värnpliktiga endast delvis tillämpa lagstiftningen utgjorde nämligen skäl härför.

I överensstämmelse med det anförda innehåller militära moratorieutredningens förslag till författningstexter bestämmelser om att författningarna skola vara tillämpliga å värnpliktig, varmed i förslaget avses den som är truppregistrerad som värnpliktig och under tjänstgöringen avlönas enligt för värnpliktig gällande grunder. Från tillämpningen skola undantagas dels värnpliktig, vilken jämlikt 27 § 1 mom. värnpliktslagen fullgör tjänstgöring med en varaktighet av högst 30 dagar, dels ock värnpliktig, vilken undergår utbildning för vinnande av fast anställning vid krigsmakten. Bestämmelserna om avbetalningsköp och om rätt att i förtid uppsäga hyresavtal skola icke äga tillämpning å värnpliktig, vilken jämlikt 27 § 1 mom. värnpliktslagen fullgör första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd).

Beträffande annan personal än värnpliktig föreslår militära moratorieutredningen, att Konungen skall kunna föreskriva att lagstiftningen skall äga tillämpning jämväl å annan personal än värnpliktig, vilken på grund av anställning vid försvarsväsendet eller medlemskap i frivilliga automobilkåren, sjövärnsskåren eller svenska röda korsets frivilliga sjukvårdstrupper har att inställa sig till tjänstgöring, då värnpliktiga inkallas jämlikt 27 § 2 mom. eller 28 § 1 mom. värnpliktslagen. Den föreslagna formuleringen avser enligt motiveringen att giva uttryck åt att det Konungen lämnade bemyndigandet endast avser fall, då beredskapsövning eller förstärkt försvarsberedskap anbefalles, och endast gäller personal, som vid dessa tillfällen har att inställa sig till tjänstgöring enligt för dem gällande tjänstgöringsbestämmelser, d. v. s. personal i försvarsväsendets reserver och vissa med sådan personal likställda personer, som genom medlemskap i frivillig försvarsförening förbundit sig att tjänstgöra vid krigsmakten under tid då värnpliktiga inkallas till rikets försvar eller för utrönande av försvarets krigsberedskap m. m.

I fråga om de personalkategorier som avses har i betänkandet anförts, att i fråga om personal vid försvarsväsendet, som vore fast anställd eller avlönedes i likhet med fast anställd personal, det vore självfallet att aktiv personal ävensom innehavare av arvodesbefattningar, avsedda för reserven tillhörande pensionsavgången personal — omnämnda under 5 § 1 mom. a) i krigsavlöningsreglementet — icke borde hänföras under lagen, då dessa personalgrupper såväl i fred som under beredskapstillstånd vore heltidsan-

ställda vid försvaret. Även reserven tillhörande, från aktiv stat pensionsavgångna officerare, underofficerare och civilmilitära befattningshavare — omförmälda under 5 § 1 mom. d) i krigsavlöningsreglementet — borde uteslutas från lagens tillämplighetsområde, enär ifrågavarande personal under tjänstgöring åtnjöte samma lön som under tidigare innehavd anställning på aktiv stat och under annan tid finge anses helt försörjd genom den ålders- eller förtidspension, vederbörande åtnjöte. Ej heller reservkadetter vid flottan — omnämnda under 5 § 1 mom. g) i krigsavlöningsreglementet — borde komma i åtnjutande av här avsedda förmåner, då de vore att likställa med personal, som underginge utbildning för vinnande av fast anställning vid krigsmakten. Däremot gjorde sig andra synpunkter gällande i fråga om övriga i 5 § 1 mom. krigsavlöningsreglementet omförmälda personalgrupper, nämligen dels bataljonsläkare vid fältläkarkåren, bataljonsveterinärer vid fältveterinärkåren, marinläkare av 2. graden, marinläkarstipendiater och flygläkare av 2. graden, dels officerare, underofficerare och civilmilitära beställningshavare på reservstat ävensom personal i reserven, som avgått från nämnda stat, dels reserven tillhörande förtidsavgångna eller i reserven utnämnda officerare, underofficerare och civilmilitära beställningshavare ävensom personal, som lönlös kvarstode i regemente (kår), i flottan, i kustartilleriet och i flygvapnet, samt officerare i väg- och vattenbyggnadskåren, dels underbefäl i reserv, som avgått från beställning på aktiv stat, och dels i fredstid konstituerade landstormskaptener, landstormslöjtnanter och landstormsfänrikar, med vilken sistnämnda grupp enligt tillämpningskungörelsen till krigsavlöningsreglementet finge jämställas officerare och underofficerare vid frivilliga automobilkåren, sjövärnskåren och svenska röda korsets frivilliga sjukvårdstrupper. För dessa grupper gällde att de hade sin huvudsakliga bärgning av civilt yrke, varför de vid inkallelse till militärtjänst utöver dem enligt fredsbestämmelserna åvilande tjänstgöring kunde råka i ekonomiska svårigheter jämförliga med de värnpliktigas. Skäl funnes sålunda att göra lagstiftningen tillämplig å dem. De sakkunniga funne dock icke lämpligt att i författningstexten verkställa en uttömmande uppräkningslista av de ifrågavarande personalgrupperna med hänsyn till att såväl krigsavlöningsreglementet som förordningarna angående personal i försvarsväsendets reserver vore föremål för omarbetning och att personalkategorien i fredstid konstituerade landstormsofficerare med flera vore avsedd att ersättas med dels reservofficerare dels ock värnpliktiga officerare. De sakkunniga funne det under för handen varande förhållanden lämpligare, att Kungl. Maj:t erhöle fullmakt att förordna om författningarnas tillämpning å annan personal än värnpliktiga.

Yttrandena.

Åtskilliga av de över militära moratorieutredningens betänkande avgivna yttrandena ha avseende endast å förslaget till militär moratorielag, medan andra endast beröra förslaget till förordning med särskilda bestämmelser angående indrivning av utskylder hos värnpliktiga och därtill sig anslutande författningar.

Vad angår frågan, vilka personalgrupper, som böra omfattas av moratorielagstiftningen, har i flertalet yttranden erinran ej framställts mot förslaget att utsträcka lagstiftningens tillämplighet till *f r e d s f ö r h å l l a n d e n*. I åtskilliga yttranden har en sådan utsträckning uttryckligen tillstyrkts. Sålunda har *landsorganisationen* funnit det vara av betydelse att lagstiftningen bleve tillämplig även under fredstid, framför allt i fråga om första tjänstgöring och fortsatt utbildning, varjämte landsorganisationen uttalat, att de föreslagna undantagen för värnpliktig, som fullgjorde första tjänstgöring, icke borde upptagas i lagen utan att denna borde i sin helhet bliva tillämplig även för denna grupp av värnpliktiga. *Försvarsväsendets personalvårdsnämnd* har likaledes funnit det vara en vinning att lagstiftningen utsträcktes till att i princip omfatta även fredstjänstgöring. Med hänsyn till den långa sammanlagda tjänstgöring som värnpliktslagen numera föreskrev, måste det vara ett viktigt samhällsintresse att värnplikten kunde fullgöras i en känsla hos de värnpliktiga av ekonomisk säkerhet för de närmaste anhöriga. Givetvis måste härvid fordringsägarnas rätt och samhällets omsorg om de värnpliktiga noggrant avvägas, men enligt nämndens mening ginge förslaget icke längre i beredandet av skydd åt de värnpliktiga än som måste anses skäligt med hänsyn dels till intresset för dessas elementära trygghet och dels till det övriga samhällets skyldighet att påtaga sig en del av de inkallades ekonomiska bördor och risker. Jämväl *arbetsmarknadskommissionen* har funnit de av de sakkunniga åberopade skälen, framför allt den utvidgade tjänstgörings-skyldighet som 1941 års värnpliktslag medfört, motivera att lagstiftningen med vissa inskränkningar gjordes tillämplig jämväl under fredsförhållanden. Till denna uppfattning har också *kommerskollegium* anslutit sig, med anmärkning dock, att ur principiell synpunkt invändningar kunde göras mot att utsträcka en lagstiftning, som tillkommit för att bereda ett visst skydd mot de ekonomiska påfrestningar de värnpliktiga utsattes för genom inkallelserna till beredskapstjänstgöring och som sålunda betingats av nuvarande extra ordinära förhållanden. Med hänsyn till övriga ekonomiska intressen, som berördes av lagstiftningen, syntes det angeläget att en utvidgning av lagens tillämplighet skedde med största försiktighet. Ifrågasättas kunde, huruvida icke tillämpligheten i stort sett borde begränsas till tjänstgöring, som fölle utanför den ordinarie utbildningen och ej kunde på samma sätt som denna på förhand beräknas och om icke från tillämpningen borde undantagas samtliga repetitions- och efterutbildningsövningar. *Skånes handelskammare* har med hänsyn till de ökade personliga uppoffringar, som den förlängda tjänstgöringstiden ålade de värnpliktiga, funnit utvidgningen till fredstid rimlig och naturlig, därvid handelskammaren dock förutsatt att giltighetsområdet i princip begränsades till sådana värnpliktiga, vilkas inkomster av militärtjänst kunde motivera skyddsbestämmelser av ifrågavarande karaktär, och således icke komme att omfatta personalkategorier, vilka under sin fortsatta utbildning åtnjöte inkomster av den storleksordning att de borde ha möjligheter att i vanlig ordning fullgöra sina ekonomiska förpliktelser.

Förslaget att utsträcka moratorielagstiftningens tillämplighet även till freds-förhållanden har avstyrkts av *länsstyrelsen i Kristianstads län*, som uttalat att lagstiftningen icke till någon del borde tillämpas å värnpliktig som jämlikt 27 § 1 mom. värnpliktslagen fullgjorde första tjänstgöring. I detta hänseende avstyrkes förslaget, såvitt detsamma angår anstånd med indrivning av utskylder, jämväl av *statskontoret, riksräkenskapsverket och svenska exekutionsmännens riksförbund*. I fråga om utmätning, avbetalningsköp och hyra ha betänkligheter mot moratorielagstiftningens utsträckning till freds-förhållanden uttalats av *Stockholms handelskammare, svenska cykelfabrikant- och grossistföreningen* samt *Sveriges köpmannaförbund*. *Stockholms handelskammare* har därvid anfört, att lika befogat som det syntes vara att vidtaga åtgärder för att skydda de värnpliktiga mot oskäligen följdverkningar av de mer eller mindre opåräknade inkallelserna under beredskapstillstånd eller krig, lika tveksam måste man ställa sig i fråga om det berättigade i att genom lagstiftning dispensera från eljest åliggande förpliktelser på grund av inkallelse till en låt vara långvarig fredstjänstgöring. Rent allmänt sett framstode det som ett ur prejudikatsynpunkt betänkligt steg att på detta sätt giva en för rådande krisförhållanden tillkommen lagstiftning giltighet även under normala tider. Därest moratoriebestämmelserna skulle utsträckas att gälla även under fredstid borde i vart fall, till undvikande av inkonsekvens, repetitions- och efterutbildningsövningar helt undantagas från bestämmelsernas tillämplighetsområde. Enahanda synpunkter ha anförts av *Sveriges köpmannaförbund*. *Svenska cykelfabrikant- och grossistföreningen* har anmärkt, att vid avbetalningsaffärer inom velocipedbranschen säljarna i regel icke vore särskilt kapitalkraftiga och ofta fått känna följderna av beredskapstjänstgöringens oförmånliga inverkan å de egna ekonomiska förhållandena. För säljarna vore det en sak att bära de uppkommande olägenheterna under beredskapstillstånd eller krig, en annan sak däremot att behöva drabbas av motsvarande olägenheter under fredstillstånd.

Vad angår frågan, huruvida moratoriebestämmelserna böra vara tillämpliga å värnpliktiga som under nu rådande beredskapstillstånd fullgöra första tjänstgöring, har i yttrandena i allmänhet icke gjorts några särskilda uttalanden utöver vad av det föregående framgår. Den omständigheten att enligt förslaget till militär moratorielag detta spörsmål såvitt angår tillämpligheten av vissa bestämmelser i förslaget blir beroende av huruvida inkallelse skett jämlikt 27 § 1 mom. eller 28 § värnpliktslagen har från *chefen för försvarsstaben* och *chefen för armén* föranlett den anmärkningen att ifrågavarande bestämmelser icke syntes böra tillämpas å värnpliktiga, som fullgjorde första tjänstgöring, även om inkallelse därtill skett enligt 28 § värnpliktslagen. *Överståthållarämbetet* har i detta sammanhang anmärkt, att det syntes vara de sakkunnigas mening att lagstiftningen i sin helhet skulle gälla i fråga om sådana värnpliktiga, som enligt äldre värnpliktsbestämmelser varit befriade från värnpliktens fullgörande i fredstid eller tilldelade ersättningsreserven, ävensom s. k. efterbesiktigade, även om dessa värnpliktiga i fortsättningen skulle bliva inkallade enligt 27 § värn-

pliktslagen. För att undvika missförstånd syntes detta böra klart utsägas i lagtexten.

Moratorieutredningens förslag att från lagstiftningens tillämpningsområde undantaga krigsfrivilliga har mött erinran från *landsorganisationen*, som anfört, att av de sakkunniga uttalade farhågor att det kunde finnas personer som sökte undgå exekutiva åtgärder genom att anmäla sig som krigsfrivilliga vore överdrivna. I vart fall behövde man icke räkna därmed, om såsom villkor sattes att tjänstgöringen omfattade viss minsta tid. Att åtskilliga krigsfrivilliga (i regel arbetslösa) under tjänstgöringen kunde få bättre inkomster än de tidigare haft vore lika litet något skäl att undantaga dem, då värnpliktiga i samma situation icke undantagits.

I fråga om frivilligt tjänstgörande värnpliktiga har *överståthållarämbetet* anmärkt att, såsom de sakkunniga framhållit, de skäl som anförts mot de krigsfrivilligas inbegripande under lagstiftningen i viss mån vore tillämpliga jämväl beträffande värnpliktiga som fullgjorde tjänstgöring enligt eget åtagande. Då den gällande lagstiftningen i stor utsträckning kommit att tillämpas å dessa värnpliktiga, funne sig ämbetet dock icke böra förorda någon ändring i förslaget på denna punkt. Däremot har *familjebidragsnämnden i Stockholm* ansett de frivilligt tjänstgörande värnpliktiga böra undantagas från lagstiftningens tillämpning. Dessa värnpliktiga hade nämligen i regel anslutit sig till krigsmakten av samma skäl som krigsfrivilliga, nämligen på grund av arbetslöshet eller svårighet att i fria marknaden erhålla arbete mot en avlöning, som motsvarade värdet av de ersättningar (inklusive naturaförmåner) som utginge under militärtjänstgöringen. De kunde utnyttja de föreslagna bestämmelserna på ett sätt som icke vore avsett. Då det emellertid vore önskvärt, att avrustningen av ett förband skulle kunna ske utan att tvångsuttagning av manskap bleve nödvändig, syntes de värnpliktiga, vilka frivilligt anmälde sig, böra erhålla formell order om fortsatt tjänstgöring under den tid deras medverkan vore oundgängligen erforderlig. Jämväl *familjebidragsnämnderna i Örebro, Ängelholm och Gråmanstorp* samt *magistraten i Örebro* ha, under åberopande av liknande synpunkter, anfört att från moratorielagstiftningens tillämpningsområde borde undantagas frivilligt tjänstgörande värnpliktiga. Likaledes har *handelskammaren i Göteborg* funnit det vara ett rimligt krav att så skedde, även om därigenom möjligen kunde vållas vissa svårigheter av lagteknisk art. *Arbetsmarknadskommissionen* har i förevarande hänseende anmärkt, att vid tillkomsten av nu gällande författningar det icke torde ha avsetts att desamma skulle vara tillämpliga vare sig å krigsfrivilliga eller å frivilligt tjänstgörande värnpliktiga, varefter kommissionen anfört följande.

Militära moratorieutredningen har framhållit, att man beträffande en viss grupp av de frivilligt tjänstgörande icke kunde tala om frivillig tjänstgöring i egentlig mening, vilket också medfört att man i fråga om rätten till hemortslön enligt 20 § krigsfamiljebidragsförordningen gjort skillnad mellan tjänstgöring efter eget åtagande vid eget förband och tjänstgöring efter sådant åtagande vid annat förband.

Även enligt kommissionens mening äro förstnämnda frivilliga, vilka kunna

sägas allenast välja tjänstgöringstid, närmast att likställa med i vanlig ordning inkallade värnpliktiga. Däremot anser kommissionen tungt vägande skäl tala för att skyddslagstiftningen icke bör vara tillämplig å de frivilliga i egentlig mening, vilkas förhållanden enligt kommissionens uppfattning mera äro jämförliga med de krigsfrivilligas, och som därför synas böra bedömas på samma sätt som dessa. Då vederbörande valt att söka tjänst såsom frivillig, torde nämligen så gott som undantagslöst skälet härtill hava varit, att tjänstgöringen ansetts bereda åtminstone lika stora ekonomiska fördelar som det civila arbete vederbörande kunnat påräkna. Frivilligtjänstgöringens omfattning till tiden bestämmes också i stort sett av den frivillige själv.

I anslutning härtill kan anföras vissa synpunkter, som gjordes gällande vid bedömandet av spörsmålet huruvida och i vad mån frivillig tjänstgöring borde medföra rätt till hemortslön. Det ansågs då icke lämpligt att bereda frivilliga sådana förmåner, att de funno med sina intressen förenligt att stanna kvar såsom frivilliga under längre sammanhängande tid. Detta kunde icke vara något direkt statsintresse och vore icke ens ur de frivilligas egen synpunkt önskvärt, då de härigenom kommo bort från den civila arbetsmarknaden.

Då det gäller att skilja mellan frivilliga, vilkas tjänstgöring närmast har karaktären av val av inkallelsetid, och frivilliga i egentlig mening, torde man kunna anknyta till den skillnad som, på sätt ovan berörts, göres ifråga om hemortslön. Begreppet frivillig vid eget förband innefattar nämligen i varje fall förstnämnda grupp av frivilliga. Att jämväl vissa frivilliga i egentlig mening kunna vara hänförliga under nämnda bestämning, torde uppvägas därav att man kan ansluta till redan förefintliga bestämmelser. Då vederbörande militärmyndigheter redan i fråga om hemortslön äro nödsakade att särskilja de olika grupperna av frivilliga, torde större praktiska svårigheter icke möta att göra motsvarande skillnad beträffande nu förevarande lagstiftning. Kommissionen anser sålunda att förevarande lagstiftning icke bör göras tillämplig å värnpliktiga, som fullgöra tjänstgöring efter eget åtagande vid annat förband än eget.

Sådana värnpliktiga som undergå utbildning för vinnande av fast anställning vid krigsmakten skola enligt moratorietredningens förslag vara undantagna från lagstiftningens tillämpning. *Chefen för försvarsstaben* och *chefen för armén* ha hemställt om ändring på denna punkt samt därvid anført, att det ofta förekomme, att värnpliktiga som från början avsett att vinna fast anställning icke finge eller ville fullfölja utbildningen, ävensom att värnpliktiga som från början icke tänkt att utbilda sig till officerare på ett senare stadium av den gemensamma utbildningen ansökte om att bliva antagna till officers- eller reservofficersaspiranter. Häri-genom kunde otillfredsställande resultat uppstå, om det föreslagna undantaget finge kvarstå.

Chefen för armén har med anledning av förslagets definition av begreppet värnpliktig anmärkt att, även om densamma icke kunde feltolkas, den dock icke stode helt i överensstämmelse med värnpliktsförfattningarna. Även en fast anställd vore truppregistrerad som värnpliktig, ehuru han icke avlönades såsom sådan. Med hänsyn härtill syntes med uttrycket värnpliktig i lagstiftningen böra avses endast sådana värnpliktiga, som icke vore eller avlönades såsom fast anställda vid krigsmakten. *Statskontoret* har erinrat, att från lagstiftningens tillämpningsområde borde un-

dantagas sådan personal, som avsåges i 3 § 1 mom. krigsavlöningsreglementet, d. v. s. civil anställningshavare i statens tjänst, vilken vid mobiliserad del av försvarsväsendet placerades i befattning med arbetsuppgifter motsvarande dem, som ålåge honom i fredstid, och vilken därunder uppbure avlöning enligt i fred gällande avlöningsbestämmelser.

Rörande frågan i vad mån lagstiftningen borde vinna tillämpning även å annan personal än värnpliktig har *länsstyrelsen i Kristianstads län* funnit förslaget att lämna Kungl. Maj:ts fullmakt att förordna om författningarnas tillämpning även å dylik personal synnerligen välbetänkt. Länsstyrelsen ville dock ifrågasätta, huruvida icke i författningstexten borde utsågas att lagstiftningen skulle omfatta även den reservanställda och i fredstid konstituerade personalen. Denna personal hade sedan krigsutbrottet 1939 varit inkallad till betydligt längre tjänstgöring än de värnpliktiga. Tjänstgöringen hade, särskilt för de reservofficerare som i det civila utövade fria yrken, såsom advokater, tandläkare, ingenjörer, revisorer m. fl., medfört stora svårigheter på grund av att den militära lönen icke ersatte vad vederbörande måste avstå av civila inkomster. Skäl syntes därför föreligga att göra moratorielagstiftningen tillämplig å ifrågavarande personal. Detta har framhållits även av *försvarsväsendets personalvårdsnämnd*. Önskemål i denna riktning ha framställts jämväl av *centralstyrelsen för de svenska reservofficersförbunden* och *svenska reservunderofficersförbundet*, vilka hemställt att i författningarna uttryckligen angåves att desamma ägde tillämpning å den i 5 § 1 mom. c) och e) krigsavlöningsreglementet omnämnda personalen. *Länsstyrelsen i Uppsala län* har uttalat, att de skäl de sakkunniga anfört för att till Konungen hänskjuta ställningstagandet i fråga om sådana under rådande beredskapstid i försvarsväsendet tjänstgörande betydelsefulla grupper som officerare, underofficerare och civilmilitära beställningshavare på reservstat, landstormsofficerare, samt medlemmar i frivilliga automobilkåren eller svenska röda korsets frivilliga sjukvårdstrupper, möjligen kunde godtagas beträffande reservister och landstormsbefäl, men att övriga kategoriens ställning redan nu torde kunna bedömas tillräckligt noga för att ett uppskov skulle kunna undvikas. *Chefen för försvarsstaben* har anmärkt, att då frivilliga automobilkåren komme att utgå ur organisationen fr. o. m. den 1 januari 1944 samt personalen i sjövärnskåren och svenska röda korsets frivilliga sjukvårdstrupper utgjordes av värnpliktiga och krigsfrivilliga, något omnämnande av dessa tre organisationer i författningarna icke borde förekomma. *Familjebidragsnämnden i Stockholm* har ansett det angeläget att medlemmar av Sveriges lottakårer och föreningen svenska blå stjärnan — i motsats till andra krigsfrivilliga — inbegrepes under lagstiftningens bestämmelser, då ett motsatt tillvägagångssätt kunde innebära vissa nackdelar ur rekryteringssynpunkt. Vidare har *arbetsmarknadskommisionen* erinrat, att det kunde övervägas, huruvida icke visst skydd borde beredas värnpliktiga och eventuellt annan personal, som under militärtjänstgöring drabbats av kroppsskada, medförande rätt till ersättning enligt därom meddelade föreskrifter. Slutligen har *länsstyrelsen i Älvsborgs län* framhållit såsom önskvärdt, icke minst ur psykologisk synpunkt, att den personal, som i följd av

Kungl. Maj:ts förordnande bleve delaktig av lagstiftningens förmåner, om möjligt komme i åtnjutande av desamma samtidigt med de värnpliktiga.

Departementschefen.

De bestämmelser av moratoriekaraktär, som för närvarande gälla och om vilkas bibehållande i huvudsak någon meningsskiljaktighet ej torde råda, äro, såsom av redogörelsen framgår, tillämpliga endast å värnpliktiga som inkallas till tjänstgöring enligt 28 § 1 mom. värnpliktslagen. Uppenbarligen har det vid bestämmelsernas tillkomst icke varit avsett att de skulle gälla för värnpliktiga, vilka fullgjorde sådan tjänstgöring som även i fredstid skulle ha ålegat dem. Då så ändock till följd av formen för inkallelsen blivit fallet, torde det vara förenat med vissa svårigheter att nu genomföra någon ändring i detta avseende. De värnpliktiga, vilka genom en dylik ändring skulle gå miste om de förmåner som tillkommit äldre årgångar, skulle med visst fog kunna anse sig missgynnade i förhållande till dessa. Beaktas bör jämväl, att de värnpliktiga med hänsyn till rådande läge i allmänhet åläggas en betydande extra tjänstgöring utöver den ordinarie utbildningstiden, varigenom deras ekonomiska förhållanden kunna komma att påverkas under en längre tidsperiod än som på förhand kunnat beräknas. Alla värnpliktigas tjänstgöring har också, såsom påpekats i ett yttrande över svenska exekutionsmännens riksförbunds i redogörelsen omnämnda skrivelse, genomgående fått en prägel av vakt-hållning och säkerhetstjänst i ett farofyllt läge. Jag delar fördenskull militära moratorieutredningens uppfattning, att under nu rådande beredskapstillstånd värnpliktiga, vilka fullgöra sådan tjänstgöring som även i fredstid skulle ha ålegat dem, böra i allo likställas med andra värnpliktiga i de hänseenden varom här är fråga. Militära moratorieutredningen har föreslagit att undantag borde göras för värnpliktiga, vilka undergå utbildning för vinnande av fast anställning vid krigsmakten. Det torde emellertid icke vara lämpligt att skilja mellan reservofficersaspiranter och värnpliktiga som tvångsvis uttagas för utbildning till officer. I fråga om armén torde icke heller låta sig göra att draga en gräns mellan reservofficersaspiranter och övriga officersaspiranter förrän de senare blivit elever vid krigsskolan. Nämnda undantag torde alltså böra begränsas till elever vid krigsskolan och dem som undergå utbildning för vinnande av fast anställning på aktiv stat vid marinen eller flygvapnet.

Ehuru moratorielagstiftningen sålunda under rådande beredskapstillstånd synes böra omfatta alla värnpliktiga, med nyssnämnda undantag, möta betänkligheter mot att utsträcka dess tillämplighet även till fredsförhållanden. Såsom moratorieutredningen framhållit och i vissa yttranden betonats ha moratoriebestämmelserna framvuxit ur och motiverats av de exceptionella förhållanden som beredskapstillståndet kunde väntas medföra. För ett bibehållande av bestämmelserna efter en återgång till normala förhållanden måste uppenbarligen krävas mycket starka skäl. Detta gäller helt naturligt i särskild grad de moratoriebestämmelser rörande hyra, avbetalningsköp och utmätning som utredningen föreslagit och som — till skillnad från bestämmelserna om anstånd med indrivning av utskylder — ingripa i civila rättsförhållanden en-

skilda emellan. Någon avgörande betydelse i detta sammanhang bör måhända icke tillmätas den omständigheten att tidpunkten för fredstjänstgöringens början och slut i regel kan på förhand beräknas. Ett vägande skäl mot en utsträckning av bestämmelsernas tillämplighet till fredsförhållanden är däremot att, såsom även utredningen själv framhållit, fredstjänstgöringen — åtminstone i den mån den infaller i nära anslutning till inskrivningen — i allmänhet icke medför samma ekonomiska svårigheter som beredskapstjänstgöringen, emedan den värnpliktige endast undantagsvis bildat familj och i många fall ej heller erhållit anställning av stadigvarande natur. Jag vill för övrigt framhålla, att de undantag, som moratorieutredningen i nu förevarande avseenden föreslagit i fråga om lagstiftningens tillämplighet under den värnpliktiges första tjänstgöring i fredstid, torde medföra, att moratoriebestämmelserna endast i ytterst ringa utsträckning komme att vinna tillämpning. För dessa fåtaliga fall synes det knappast berättigat att upprätthålla en särslagstiftning. Uppmärksammas bör att andra omständigheter än värnpliktstjänstgöring, såsom sjukdom, arbetslöshet o. d., kunna åsamka en galdenär ekonomiska svårigheter av oförvållad art. Frågan torde därför böra ses i ett större sammanhang. Såvitt angår skyldighet att erlægga hyra och betalning för gods som inköpts på avbetalning ävensom galdenårs rättigheter, då utmätning sker hos honom, synes mig därför en för fredsförhållanden avsedd moratorielagstiftning icke nu böra genomföras. En närmare utredning torde böra verkställas av frågan, vilken betydelse med avseende å indrivning av fordringar o. d. som överhuvud taget bör tillmätas omständigheter av opåräknad natur, vilka inverka ogynnsamt på en persons ekonomi och betalningsförmåga.

Vad härefter angår frågan, i vad mån de militära moratoriebestämmelserna böra vara tillämpliga å annan personal än värnpliktiga som inkallats med stöd av värnpliktslagen, har moratorieutredningen icke föreslagit någon ändring beträffande de egentliga krigsfrivilliga, d. v. s. underåriga, överåriga, frikallade och kvinnor vilka anställts för fullgörande av militär tjänstgöring. Jag delar utredningens uppfattning i denna fråga. Såsom utredningen framhållit och i åtskilliga yttranden påpekats måste det antagas, att tjänstgöringen som krigsfrivillig i regel ej medför någon minskning av de inkomster som den krigsfrivillige haft att räkna med å den civila arbetsmarknaden. Anledning torde därför saknas att utsträcka moratoriebestämmelsernas tillämplighet till de krigsfrivilliga. I fråga om viss frivillig personal kunna andra synpunkter göra sig gällande. Jag återkommer härtill i det följande.

Beträffande frågan, huruvida moratoriebestämmelserna böra gälla för frivilligt tjänstgörande värnpliktiga, torde i och för sig vissa skäl föreligga att göra en skillnad mellan olika kategorier. Många frivilligt tjänstgörande värnpliktiga torde, såsom framhållits i yttrandena, kunna jämföras med de egentliga krigsfrivilliga med avseende å tjänstgöringens inverkan å deras ekonomiska förhållanden. Arbetsmarknadskommissionen har av denna anledning ifrågasatt att i fråga om moratoriebestämmelsernas tillämplighet göra samma gränsdragning mellan olika kategorier av frivilligt tjänstgörande värnpliktiga som skett i fråga om rätten till hemortslön. Emellertid

torde en sådan gränsdragning på här ifrågavarande område vålla betydande olägenhet vid tillämpningen med hänsyn till svårigheterna för en utomstående att avgöra, om en värnpliktig tillhör den ena eller andra gruppen av frivilligt tjänstgörande. Jag finner fördenskull anledning icke föreligga att frångå utredningens förslag att lagstiftningen bör äga tillämpning å alla frivilligt tjänstgörande värnpliktiga.

I enlighet med vad jag nu anfört böra således moratoriebestämmelserna vara tillämpliga på envar värnpliktig som fullgör militärtjänstgöring, med undantag av vissa värnpliktiga, vilka undergå utbildning för vinnande av fast anställning vid krigsmakten. I fråga om den redaktionella utformningen av moratorieutredningens förslag har chefen för armén påpekat, att även vid krigsmakten fast anställd personal är truppregistrerad såsom värnpliktig. Med hänsyn härtill synes böra angivas, att bestämmelserna skola gälla allenast värnpliktig som icke är fast anställd vid krigsmakten. Anledning att ytterligare avgränsa kategorien värnpliktiga genom hänvisning till sättet för avlöningens beräkning torde icke föreligga. Med anledning av vad statskontoret erinrat därom att vissa befattningshavare i statens tjänst under tjänstgöring vid mobiliserad del av försvarsväsendet bibehållas vid i fredstid utgående löneförmåner, vill jag anmärka, att, i den mån värnpliktig ej genom inkallelsen försättes i försämrat ekonomiskt läge, de moratoriebestämmelser, jag ämnar föreslå, i allmänhet icke kunna åberopas. Några särbestämmelser för nyssnämnda befattningshavare torde icke böra meddelas.

Vidkommande annan personal än värnpliktiga har moratorieutredningen föreslagit, att Kungl. Maj:t skulle äga förordna om lagstiftningens tillämplighet å personal, som är anställd vid försvarsväsendet eller tillhör frivilliga automobilkåren, sjövärnsskåren eller svenska röda korsets frivilliga sjukvårdstrupper. I åtskilliga yttranden har påyrkats, att den personal som sålunda avsåges borde, åtminstone i viss omfattning, uttryckligen angivas i författningstexten. Det torde icke heller möta några svårigheter att tillgodose dessa önskemål. Moratorieutredningen har i sin motivering utförligt redogjort för sin uppfattning om vilka personalkategorier lagstiftningen bör avse. I likhet med utredningen finner jag gränsdragningen böra ske med ledning av synpunkten, huruvida den personal varom fråga är kan anses såsom heltidsanställd vid försvaret eller har sin huvudsakliga bärgning av civilt yrke. För den senare av dessa två grupper kan uppenbarligen militärtjänstgöringen tänkas medföra ekonomiska svårigheter av enahanda art som för värnpliktiga. Även om vederbörande redan i fredstid åtnjuter viss inkomst från försvarsmakten torde lagstiftningen böra göras tillämplig. Någon erinran häremot torde icke kunna göras i betraktande av att flertalet av de bestämmelser som ifrågasättas äro beroende av att den inkallade åsamkas betalningssvårigheter genom tjänstgöringen.

I enlighet med det anförda torde det vara tydligt, att personal på aktiv stat, vilken såväl under fredsförhållanden som under beredskapstjänstgöring är heltidsanställd vid försvaret, icke bör omfattas av moratoriebestämmelserna. Undantag synes dock böra göras beträffande sådan personal på aktiv stat, vars tjänstgöringsskyldighet i fredstid är inskränkt till viss del av året,

nämligen bataljonsläkare vid fältläkarkåren, bataljonsveterinärer vid fältveterinärkåren, marinläkare av 2. graden, marinläkarstipendiater och flygläkare av 2. graden. Med dessa bör jämföras motsvarande personal över stat. Personal, som erhållit avsked från aktiv tjänst med tillstånd att lönlös kvarstå i regemente (kår), i flottan, i kustartilleriet eller i flygvapnet, bör likaledes omfattas av lagstiftningen, såsom ock föreslagits av utredningen.

Rörande personal på övergångs-, avgångs- och disponibilitetsstat har utredningen icke gjort något uttalande. De synpunkter som i det föregående angivits böra vara vägledande vid gränsdragningen synas mig närmast giva vid handen, att dessa personalkategorier i allmänhet icke kunna göra anspråk på att komma i åtnjutande av de förmåner moratoriebestämmelserna innebära. Ett undantag synes dock böra göras för personal som frivilligt överförts till övergångsstat. Såsom uttalats i flera yttranden synes det vidare rimligt, att personalen på reservstat och i reserven, vilken personal under den förstärkta försvarsberedskapen tyngts av inkallelser i större omfattning än de värnpliktiga, inbegripes under moratorielagstiftningen. Härvid torde dock böra undantagas personal, som med pension avgått från aktiv stat. Dylik personal uppehåller i stor utsträckning särskilda för pensionerad personal avsedda arvodesbefattningar inom försvarsväsendet. Vid sidan av personal i reserven torde personalen i väg- och vattenbyggnadskåren, som är jämförd med reservpersonalen, böra särskilt omnämnas.

Vad slutligen angår frågan, huruvida medlemmar av frivilliga för rikets försvar avsedda kårer eller föreningar böra omfattas av lagstiftningen, har chefen för försvarsstaben anmärkt, att frivilliga automobilkåren från och med den 1 januari innevarande år utgått ur organisationen. Chefen för försvarsstaben har vidare anmärkt, att personalen i sjövärnskåren och svenska röda korsets frivilliga sjukvårdstrupper utgjordes av antingen värnpliktiga eller krigsfrivilliga. Något särskilt stadgande om dessa organisationer borde därför icke meddelas. I fråga om den frivilliga personalen vid sjövärnskåren, som under rådande beredskapstillstånd varit inkallad till tjänstgöring i relativt stor omfattning, torde emellertid skäl tala för att den inbegripes under lagstiftningen. Däremot torde tillräcklig anledning härtill saknas beträffande personalen i svenska röda korsets frivilliga sjukvårdstrupper, liksom skäl icke synas föreligga att, såsom i ett yttrande förordats, göra lagstiftningen tillämplig beträffande medlemmar av Sveriges lottakårer eller föreningen svenska blå stjärnan. Detsamma torde få anses vara fallet i fråga om en grupp frivillig personal, som i viss mån intager en ställning, jämförlig med icke värnpliktiga medlemmar av förenämnda frivilliga försvarsorganisationer. Jag åsyftar härvid sådan personal som anställts i vissa uti vederbörliga sammansättningsplaner (mobiliseringstabeller) upptagna befattningar och kan inkallas till tjänstgöring, när behov därav anses föreligga. Icke heller synes mig anledning finnas att i detta sammanhang upptaga frågan om bestämmelsernas utvidgning att avse personal, som under militärtjänstgöring drabbats av kroppsskada, medförande rätt till ersättning enligt därom meddelade bestämmelser.

Moratoriebestämmelserna torde böra erhålla formen av en med stöd av

moratorielagen den 3 maj 1940 utfärdad förordning. Bestämmelserna böra, liksom i moratorieutredningens förslag, i första hand avse de värnpliktiga. Såsom jag förut antytt böra emellertid i förordningen jämväl upptagas de personalkategorier som i förevarande hänseenden skola vara jämställda med värnpliktiga. När i det följande närmare behandlas vilka särskilda förmåner som böra tillerkännas värnpliktiga, avses därvid, även om det icke särskilt utsäges, jämväl nyssnämnda personalkategorier.

Hyra och bostadsrätt.

Militära moratorieutredningen.

I förhållande till gällande rätt innebär moratorieutredningens förslag i fråga om hyra och bostadsrätt icke annan ändring än en utvidgning av föreskriften att den värnpliktige icke på grund av dröjsmål med hyresbetalning får skiljas från lägenhet, som han förhyr, då dröjsmålet föranletts av att bostads- eller näringsbidrag icke hunnit utbetalas. Enligt förslaget skall ifrågavarande regel gälla, då dröjsmålet med hyresbetalningen föranletts av att familjebidrag eller hemortslön, som den värnpliktige kunnat påräkna, ej hunnit utbetalas. Att jämväl andra former av familjebidrag än bostads- och näringsbidrag medtagits i bestämmelsen har motiverats därmed att reglerna för fastställande av familjebidrags belopp kunde medföra att den värnpliktige behövde disponera familjepenning för hyresbetalning. Undantagsvis kunde det motsvarande gälla om förväntat sjuk- eller begravningsbidrag och om hemortslön.

För att bereda den värnpliktige ett ytterligare skydd mot vräkningshot under hans militärtjänstgöring föreslås vidare en förlängning av den tid, inom vilken hyresrätten kan återvinnas vid förverkande på grund av underlåten hyresbetalning. Har hyresrätten förverkats under tjänstgöringen eller därefter, innan den värnpliktige efter hempermittering eller hemförlovning varit fri från tjänstgöring under trettio dagar i följd, må den värnpliktige enligt förslaget ej skiljas från lägenheten, därest senast å tjugufjärde söckendagen från verkställd uppsägning rättelse sker enligt vad i 3 kap. 34 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom sägs. Beslut om vräkning av den värnpliktige må i anledning härav icke meddelas förrän tjugusex söckendagar förflutit från uppsägningen. Vad sålunda stadgats skall dock ej gälla, där av hyres-tiden återstod mindre än en månad när hyresrätten förverkades.

Yttrandena.

I yttrandena har i allmänhet icke framställts några erinringar mot vad sålunda föreslagits. *Landsorganisationen* har dock för sin del uttalat, att återvinningsrätten borde gälla under en hel månad från det uppsägning skett. *Hyresgästernas riksförbund* har framhållit att rätt till bostadsbidrag enligt familjebidragsförordningen kunde föreligga även i andra fall än sådana som fölle under de av utredningen föreslagna bestämmelserna, exempelvis där den värnpliktige sammanbodde med sina föräldrar och i väsentlig mån bi-

droge till deras underhåll, även om han ej deltagit i slutande av hyresavtal rörande lägenheten. Moratoriebestämmelserna borde gälla envar, för vilken bostadsbidrag kunde utgå, och det syntes angeläget, att denna oklarhet i förslaget — som återfunnes i gällande rätt — bleve undanröjd. Under alla förhållanden borde den förlängda respittiden för återvinning av hyresrätt gälla även då lägenheten förhyrts av någon för vilken bostadsbidrag utginge. Förbundet förordade alltså, att till den i sådant hänseende föreslagna bestämmelsen gjordes det tillägget att vad om värnpliktig vore stadgat skulle äga motsvarande tillämpning beträffande sådan familjemedlem till värnpliktig, vilken med hyres- eller bostadsrätt innehade lägenhet för vilken bostadsbidrag utginge till den värnpliktige eller kunde påräknas av honom. *Arbetsmarknadskommissionen* och *överexekutor i Norrköping* ha erinrat, att bestämmelserna om återvinnande av hyresrätt borde i likhet med övriga bestämmelser gälla icke endast det fall att den värnpliktige förhyrt lägenheten utan även då denna förhyrts av den värnpliktige och hans hustru gemensamt eller eljest av två eller flera personer och någon av dem inkallats till militärtjänstgöring. *Förste stadsfogden i Norrköping* har anfört, att bestämmelserna om förbud att skilja den värnpliktige från lägenheten, då familjebidrag eller hemortslön ej hunnit utbetalas, borde sammanföras med bestämmelserna om förlängning av respittiden för hyresrättens återvinnande och i samband därmed göras klarare och utförligare, då de eljest lätt kunde bliva lika betydelselösa som de gällande bestämmelserna i detta hänseende blivit. *Sveriges fastighetsägareförbund* har i sitt yttrande inledningsvis erinrat, att till den del förslagets bestämmelser överensstämde med gällande rätt verkningarna av desamma bleve avsevärt mera omfattande genom den föreslagna utvidgningen av bestämmelsernas tillämplighet i fråga om olika personalkategorier. Mot bakgrunden härav har förbundet beträffande de med gällande rätt överensstämmande bestämmelserna i förslaget om rätt att i förtid uppsäga hyresavtal anfört följande.

Detta skydd för hyresgästen gäller icke blott bostäder utan även andra lägenheter och sålunda exempelvis butiker, kontor och verkstäder. En dylik bestämmelse kan lätt leda till resultat, som måste bli stötande för rättskänslan. Man kan med fog fråga sig, varför — då den inkallade anses böra befrias från vissa ekonomiska åtaganden — bördan av att dessa åtaganden icke uppfyllas skall övervältras på annan enskild person, i detta fall fastighetsägaren. Redan den omständigheten i och för sig att ett hyreskontrakt brytes kan ju innebära förlust för fastighetsägaren såsom part i avtalet, i det att lägenheten icke kan på lika villkor uthyras till annan. Därtill kommer att hyresvärden kanske med stora kostnader iordningställt lägenheten för ett visst ändamål och som kompensation härför betingat sig en längre hyrestid. Om ett hyresavtal på grund av hyresgästens inkallelse skall ensidigt få bringas till upphörande, så bör hyresvärden därför skäligen vara berättigad till ersättning åtminstone för den förlust han lider i minskad hyresinkomst och genom att nedlagda kostnader bli onyttiga. Då de ekonomiska konsekvenserna av rikets försvarsberedskap böra bäras av samhället såsom sådant, bör dylik ersättning utgå av allmänna medel. Lagrummet ifråga måste sålunda oeftergivligen kompletteras med en regel angående hyresvärds rätt till ersättning i här åsyftade fall.

Rörande förslaget om utsträckt rätt för den värnpliktige att återvinna hyresrätt som förverkats genom försummad hyresbetalning har förbundet anför, att den värnpliktiges rätt att icke bliva skild från lägenheten så länge han icke hunnit erhålla familjebidrag eller hemortslön vore skyddad genom annan bestämmelse i förslaget. Praktiskt sett vore det alltså här fråga allenast om sådana värnpliktiga som icke hade för avsikt att göra rätt för sig, och dessa skulle, om förslaget genomfördes, oavsett om betalningssvårigheterna berodde på tjänstgöringen, äga tillgodoräkna sig en avsevärt förlängd återvinningsfrist. Detta skulle i praktiken innebära att ett avhysningsutslag på grund av försummad hyresbetalning icke skulle kunna verkställas förrän efter förloppet av cirka två månader. En dylik lagstiftning kunde icke rimligen godtagas. Med hänsyn till de för hyresvärden viktiga rättsverkningar, värnpliktsinkallelse medförde, syntes vidare hyresvärden böra erhålla under rättelse om att inkallelse ägt rum, synnerligast då det för hyresvärden ofta, exempelvis i fråga om ensamstående personer, kunde vara förenat med svårigheter att få vetskap om orsaken till att hyresgästen ej i laga tid erlade hyran. Meddelande till fastighetsägaren kunde lämpligen ske genom att ansökan om hyresbidrag gjordes i två exemplar, varav det ena av familjebidragsnämnden tillställdes hyresvärden. Förbundet ville vidare anmärka, att hyresvärden praktiskt taget saknade möjligheter att genom utmätning i den värnpliktiges avlöning för militärtjänstgöring komma till sin rätt i fråga om hyresbetalning, då avlöningen utbetalades över postgiro. Komplettering av den föreslagna moratorielagen med bestämmelser som möjliggjorde sådan utmätning vore önskvärd.

Departementschefen.

Vad moratorieutredningen föreslagit beträffande anstånd med erläggande av hyra och avgift till bostadsrättsförening torde böra genomföras.

Även utredningens förslag att utsträcka respittiden för återvinnande av hyresrätt, som förverkats på grund av underlåten hyresbetalning, synes mig böra godtagas. Sin väsentliga betydelse torde bestämmelserna härom komma att få för de personalkategorier, vilka icke äro berättigade till familjebidrag eller hemortslön men för vilka moratoriebestämmelserna ansetts böra gälla. Det torde få anses motiverat att dessa personalkategorier tillerkännes en anstånds rätt som i viss mån motsvarar den som beretts de värnpliktiga vid dröjsmål med utbetalande av familjebidrag eller hemortslön. I fråga om värnpliktiga som åtnjuta familjebidrag jämte hemortslön kan anmärkas, att de, på sätt fastighetsägareförbundet framhållit, åtnjuta skydd mot vräkning redan genom bestämmelsen, att de ej må skiljas från lägenheten på grund av dröjsmål med erläggande av hyran, vilket föranletts av att familjebidrag eller hemortslön, som kunnat påräknas med anledning av tjänstgöringen, ej hunnit utbetalas. Häremot kan emellertid åberopas, att den värnpliktige till följd av sin bortovaro från hemmet under tjänstgöringen har svårare att ordna sina ekonomiska förhållanden och att det för den skull kan vara skäligt att i förevarande hänseende bereda honom ett rådrum utöver

vad som följer av vanliga regler. Vad angår den tid efter tjänstgöringens slut, under vilken den värnpliktige skall vara berättigad till en förlängd tid för återvinning, synes mig skäligt, att denna förmån får åtnjutas under tre månader från tjänstgöringens slut. För att den förlängda återvinningstiden skall få åtnjutas fordras enligt moratorietredningens förslag, att tidpunkten för hyresrättens förverkande infallit efter militärtjänstgöringens början. Det torde emellertid böra beredas möjlighet för den värnpliktige att återvinna hyresrätten, även om den förverkats före militärtjänstgöringens början, därest ej beslut om vräkning redan meddelats. På grund härav bör bestämmelsen omarbetas. Med anledning av vad landsorganisationen anmärkt rörande återvinningsfristens längd vill jag framhålla, att bestämmelsen om en respittid av tjugufyra söckendagar från det uppsägning skett, jämförd med den allmänna hyreslagens föreskrifter, innebär att vederbörande får anstånd med hyrans betalning minst en månad.

I fråga om bostadsrätt har moratorietredningen icke föreslagit någon motsvarighet till regeln om återvinning av hyresrätt. Enligt lagen den 25 april 1930 om bostadsrättsföreningar gäller, att bostadsrättsförening är berättigad uppsäga bostadsrättshavaren till avflyttning från den av honom under bostadsrätt innehavda lägenheten om han dröjer med erläggande av vissa avgifter till föreningen fjorton dagar eller den längre tid, som må vara bestämd i stadgarna, från det föreningen efter förfallodagen skriftligen anmodat honom att fullgöra sin betalningsskyldighet. Sker uppsägning, är bostadsrättshavaren skyldig att genast avflytta, och vräkning kan äga rum i vanlig ordning. Då värnpliktig, som innehar lägenhet under bostadsrätt, icke synes böra vara sämre ställd än värnpliktig, som förhyr lägenhet, i fråga om möjligheten att kunna behålla sin bostad, torde det vara lämpligt, att en regel införes om återvinning av nyttjanderätten till lägenhet, som innehaves under bostadsrätt, när nyttjanderätten förverkats på grund av dröjsmål med betalning till bostadsrättsföreningen. Med hänsyn till den längre respittid som en bostadsrättshavare i allmänhet åtnjuter, torde i detta fall den tid, inom vilken betalningsskyldigheten skall fullgöras för att nyttjanderätten skall återvinnas, kunna bestämmas till tolv söckendagar. Vräkningsbeslut bör i anledning härav icke få meddelas förrän fjorton söckendagar förflutit efter verkställd uppsägning.

Såväl i fråga om hyra som beträffande bostadsrätt synes vidare, med anledning av de erinringar som gjorts i vissa yttranden, återvinningsrätten böra utsträckas att avse jämväl de fall, då lägenheten med hyres- eller bostadsrätt innehaves av värnpliktig och dennes hustru gemensamt eller eljest av två eller flera personer, av vilka någon är värnpliktig och inkallats till militärtjänstgöring. Däremot torde det svårigen låta sig göra att, såsom hyresgästernas riksförbund påyrkat, utvidga regeln att omfatta även sådana fall, då en värnpliktig väl är berättigad till familjebidrag för kostnaden för lägenhets förhyrande, men han ej själv deltagit i slutandet av hyresavtalet.

Fastighetsägareförbundet har hemställt om utfärdande av föreskrift angående underrättelse till hyresvärderna om inkallelsen till tjänstgöring. Tillräck-

liga skäl att införa en dylik underrättelseplikt torde dock icke föreligga, då det i allmänhet icke torde bereda hyresvärden någon svårighet att erhålla upplysning om att hyresgästen inkallats. Vad förbundet anmärkt rörande svårigheterna att vinna utmätning i den värnpliktiges avlöning för militärtjänstgöringen synes mig icke heller böra föranleda någon åtgärd.

Vad härefter angår frågan om rätt att i förtid uppsäga hyresavtal må erinras, att gällande regler i detta hänseende tillkommo vid en tidpunkt, då läget på hyresmarknaden ännu icke kännetecknades av den lägenhetsbrist som sedermera gjort sig starkt märkbar. Reglerna ha, såvitt känt, icke kommit till användning i nämnvärd omfattning. Med hänsyn till den rådande bristen på lägenheter, vilken i stort sett torde komma att bestå under en relativt lång tid, synes en bestämmelse om rätt för den till beredskapstjänst inkallade att bliwa fri från ett ingånget hyresavtal i nuvarande läge vara skäligen betydelslös. Den nuvarande bestämmelsen — som går utöver den ram för moratoriebestämmelser som uppdragits genom moratorielagen den 3 maj 1940 — avsåg att bereda den som genom värnpliktstjänstgöring oväntat försattes i väsentligt sämre ekonomiska omständigheter möjlighet att inskränka sina utgifter genom att hyra en mindre våning för familjen. Detta skäl har numera ej samma bärkraft, sedan flertalet värnpliktiga varit inkallade och en anpassning torde ha ägt rum till de förhållanden som skapats av beredskapstillståndet. Jag finner på grund av det anförda skäl icke föreligga att bibehålla någon rätt för den till militärtjänstgöring inkallade att uppsäga hyresavtal till upphörande i förtid. Det må nämnas, att en hyresgäst enligt allmän lag äger rätt att uppsäga hyresavtal om hyresvärden utan skälig anledning vägrar att godtaga någon till vilken hyresgästen vill överlåta lägenheten.

Avbetalningsköp.

Militära moratorieutredningen.

I fråga om rätten att återtaga avbetalningsgods från värnpliktiga innehåller militära moratorieutredningens förslag följande bestämmelser. Värnpliktig, som före militärtjänstgöringens början på avbetalning inköpt arbetsredskap eller lösöre, avsett till personligt bruk för honom själv, hans make eller oförsörjda barn eller adoptivbarn, skall äga åtnjuta anstånd under en tid av tre månader med betalning av post som förfaller under tjänstgöringen, där det ej finnes uppenbart att den värnpliktiges betalningssvårigheter icke föranletts av tjänstgöringen samt säljarens säkerhet icke äventyras genom anståndet. Vad utredningen i denna del föreslagit innebär bl. a. en omkastning av bevisbördan angående orsaken till betalningssvårigheterna. Är den värnpliktige berättigad till anstånd, skola förfallodagarna för senare förfallande poster anses förskjutna lika lång tid som anståndet omfattar. Anståndet kommer härigenom att avse amorteringsplanen i dess helhet. Finnes godset oundgängligen erforderligt för den värnpliktige eller för sådan anhörig till honom som nyss sagts, eller återstår av köpeskillingen icke mer än en tredjedel ogulden, skall den värnpliktige äga åtnjuta anstånd under hela tjänstgöringstiden och intill dess han varit fri från tjänstgöring under

tre månader i följd med betalning av post som förfaller under nämnda tid, varjämte förfallodagarna för senare förfallande poster skola anses i motsvarande mån förskjutna. Anstånd skall kunna åtnjutas även i fråga om post som förfallit till betalning före tjänstgöringens början, där säljaren, oaktat han varit därtill berättigad, underlåtit att återtaga godset eller göra annan i avtalet stadgad särskild påföljd gällande. Därvid skall så anses som hade posten eller, om betalningsförsummelsen omfattar flera poster, den äldsta av dessa förfallit å dagen för tjänstgöringens början. Förfallodagarna för övriga oguldna poster skola anses i motsvarande mån förskjutna. Förslaget upptager vidare en uttrycklig bestämmelse om att den värnpliktige oaktat anstånd åtnjutes skall vara skyldig att gälda ränta, som blivit utfäst eller enligt lag skall utgå vid dröjsmål med betalning av förfallen gäld. Därjämte föreslås att anståndsreglerna skola gälla även då godset inköpts av den värnpliktiges hustru före eller efter äktenskapets ingående, under förutsättning att godset är avsett för makarnas gemensamma bruk och makarna leva samman. Såsom enligt gällande rätt skall klagan över handräckning för återtagande av egendom som avses med bestämmelserna kunna föras även av den värnpliktiges hustru eller av annan som har egendomen i sin vård.

I förslaget ha icke, såsom i yttranden över 1941 års krigsfamiljebidragskommittés promemoria påyrkats, upptagits några regler om skyldighet för den värnpliktige att underrätta säljaren om tjänstgöringen för att rätt till anstånd skulle föreligga. De sakkunniga ha i detta hänseende uttalat, att det icke kunde anses rimligt att en värnpliktig, som på grund av okunnighet om en dylik föreskrift eller kanske på grund av en av omständigheterna förklarlig glömska underlåte sin underrättelseplikt, skulle förlora rätten till anstånd. Att ålägga någon militär myndighet ansvar för underrättelseplikens fullgörande vore uppenbarligen omöjligt. Då emellertid säljaren hos ortens familjebidragsnämnd kunde inhämta upplysning huruvida köparen vore inkallad till militärtjänstgöring, behövde säljaren icke löpa risken att påkalla ett resultatlöst handräckningsförfarande med åtföljande kostnader.

Yttrandena.

I vissa yttranden ha erinringar framställts mot förslaget att omkasta bevisbördan för att den inkallade åsamkats betalningssvårigheter genom tjänstgöringen. *Sveriges köpmannaförbund* har sålunda uttalat, att det i regel torde vara ogörligt för säljaren att förebringa en tillnärmelsevis fullgod utredning om den inkallades ekonomiska förhållanden före och efter inkallelsen, medan den inkallade själv naturligen lätt kunde redogöra härför. Enligt allmän rättsuppfattning tillkomme det ock den, som ville utverka sig en förmån, att bevisa de grunder som möjliggjorde förmånens beviljande. *Kommerskollegium* har givit uttryck åt enahanda åsikt, liksom *Stockholms handelskammare* och *svenska cykelfabrikant- och grossistföreningen*. I detta sammanhang ha *Sveriges köpmannaförbund*, *kommerskollegium*, *Stockholms handelskammare* och *Skånes handelskammare* hemställt om införande av bestämmelse om skyldighet för köparen att lämna säljaren underrättelse om inkallelsen och tiden för tjänstgöringens upphörande. *Stockholms handels-*

kammare har därvid påpekat, att ett undersökningsförfarande från säljarens sida med den mångfald kunder vissa avbetalningsfirmor hade måste medföra ett mycket omfattande och tidsödande arbete, även om familjebidragsnämnderna ålades att besvara framställda förfrågningar, vilket vore en förutsättning för att säljarna överhuvud skulle få möjlighet att inhämta de erforderliga uppgifterna. *Skånes handelskammare* har anfört, att avbetalningsfirmorna, innan de skrede till handräckningsförfarande för godsets återtagande, i allmänhet genom upprepade kravbrev påmint köparen om de betalningsförpliktelser, som åvilade honom gentemot firman. Någon ursäktlig glömska torde köparen därför endast undantagsvis kunna åberopa. För att förekomma, att köpare till följd av glömska skulle gå förlustig sin anstånds rätt, kunde underrättelseplikten göras beroende av att säljaren genom rekommenderad försändelse eller eljest bevisligen framställt krav efter det den värnpliktige inryckt till tjänstgöring. Biträde vid underrättelseplikten fullgörande borde kunna lämnas den värnpliktige av vederbörande förbandsassistent, åtminstone under freds- och beredskapstjänstgöring. Även om särskilda bestämmelser ej infördes syntes förbandsassistenterna böra givas instruktion att i anslutning till de värnpliktigas inryckning inhämta uppgifter om deras betalningsförpliktelser på grund av avbetalningsköp samt därefter lämna vederbörande säljare uppgift å inkallelsen och helst även om sedermera skeende hempermittering. *Sveriges köpmannaförbund* har erinrat, att de föreslagna bestämmelserna vore tillämpliga även å andra än dem, som vore berättigade till familjebidrag, varför det icke alltid vore möjligt att hos familjebidragsnämnden inhämta erforderliga upplysningar. *Handelskammaren i Göteborg*, som ansett att möjligheten att hos familjebidragsnämnden inhämta upplysning borde kunna tillgodose säljarens krav på en enkel utväg att erhålla kännedom om en köpares militärtjänstgöring, har tillagt att det vore värdefullt om en hänvisning till denna möjlighet på ett eller annat sätt inflöte i författningsbestämmelserna. Omnämns må jämväl, att *familjebidragsnämnden i Örebro* ifrågasatt, om icke anstånd med avbetalningar borde, liksom beträffande skatter, göras beroende av faktiska uppgifter, som lämnades efter fastställda formulär vilka tillhandahölles av familjebidragsnämnderna. Därigenom kunde en viss garanti skapas mot missbruk av moratorielagen. *Föreningen Sveriges stadsfogdar* har erinrat, att handräckning ofta ägde rum utan att gäldenären eller något ombud för honom vore tillstådes. Med hänsyn härtill borde föreskrivas skyldighet för köparen att, därest han ville begagna sin rätt till anstånd, göra anmälan härom hos den exekutiva myndigheten enligt fastställt formulär, varjämte de exekutiva myndigheterna borde åläggas att i underrättelse till köparen om sökt handräckning intaga meddelande om att gäldenären, därest han ville åberopa militärtjänstgöring till sitt fredande från handräckning, hade att därom göra skriftlig anmälan hos myndigheten. Hela angelägenheten bleve då för köparen mera aktuell än om det endast förefunnes en underrättelseskyldighet i förhållande till säljaren.

Kravet att säljarens säkerhet icke får äventyras genom anståndet har av *Sveriges industriförbund* betecknats som en nödvändig för-

utsättning för att en lagstiftning av förevarande art skulle kunna från säljarens synpunkt godtagas. *Länsstyrelsen i Uppsala län* har uttalat, att de sakkunniga ej på ett tillfredsställande sätt löst de svårigheter, som förelåge för en tillämpning av grundsatsen att borgenärens säkerhet ej finge äventyras genom anståndet, samt har därom anfört följande.

Det är ej tilltalande att beredskapsmannens ekonomiska integritet skall skyddas på bekostnad av den andra enskilda partens rätt. Alldeles särskilt påfallande är detta om man tänker sig att även sistnämnda part, exempelvis säljaren av avbetalningsgods, fullgör tjänstgöring i försvarsberedskapen. Men hur ofta är det möjligt att medge anstånd om därvid strikt skall iakttagas att borgenärens rätt till betalning icke får äventyras genom anståndet? De föremål, som köpas på avbetalning, äro huvudsakligen kläder, möbler, radioapparater, gramfoner, böcker, automobiler, cyklar, dammsugare, symaskiner och lantbruksmaskiner. Risker för dessa föremåls förstörelse till följd av innehavarens vårdslöshet är ofrånkomlig och ökas i förhållande till anståndstidens längd. Men föremålen äro därjämte utsatta för en oavslutlig nötning, somliga långsammare, andra snabbare. Genom att tjänstgöringens längd ej alltid kan förutses och därigenom att en ny tjänstgöringsperiod kan påbörjas, innan en tidigare anståndstid hunnit förflyta, kunna mycket oberäkneliga situationer uppstå, som försvåra den i sig själv svåra frågan när en rättsförlust för borgenären kan befaras eller icke.

Sveriges köpmannaförbund har i detta hänseende erinrat, att de sakkunniga i sin motivering uttalat den meningen att sådan värdeminskning, som i regel inträdde under anståndstiden, icke utgjorde hinder för anstånd utan att hinder skulle föreligga endast om värdeminskningen vore så avsevärd att säkerheten såsom sådan äventyrades. Detta principuttalande vore ägnat att göra skyddet för borgenären illusoriskt. Huruvida säljarens säkerhet skulle anses äventyrad borde avgöras från fall till fall. Under alla förhållanden måste säljarens säkerhet anses äventyrad, om godset genom normal förslitning undergått sådan värdeminskning att summan av icke guldna poster jämte ränta överstege godsets värde. *Stockholms handelskammare* har uttalat, att det för undvikande av missförstånd borde klart utsägas, att säkerheten icke skulle anses äventyrad först om den sattes helt på spel, samt har i övrigt anlagt samma synpunkt på denna fråga som Sveriges köpmannaförbund. *Svenska cykelfabrikant- och grossistföreningen* har anfört, att den normala avbetalningstiden inom cykelbranschen utgjorde cirka 9 månader samt att med de långa anstånd som bleve möjliga genom de föreslagna bestämmelserna även en normal förslitning vore ägnad att äventyra säljarens säkerhet. I viss motsättning till dessa yttranden har *länsstyrelsen i Kristianstads län* förklarad, att den av de sakkunniga uttryckta uppfattningen att säkerheten äventyrades endast om värdeminskningen vore mera avsevärd borde komma till uttryck i själva lagtexten.

Beträffande anståndstidens längd har *länsstyrelsen i Gävleborgs län* framhållit som önskvärt att anstånd bereddades under hela tjänstgöringstiden. Då emellertid mera vittgående bestämmelser till förmån för de värnpliktiga kunde medföra allvarliga olägenheter för säljarna, ville länsstyrelsen icke föreslå någon avvikelse från förslaget. Rörande den längre anståndstiden i fråga om gods, som är oundgängligen erforderligt för köparen eller vissa

nära anhöriga till honom eller för vilket större delen av köpeskillingen erlagts, ha *kommerskollegium* och *länsstyrelsen i Kristianstads län* uttryckt sitt gillande av att anståndstiden satts i relation till tjänstgöringstidens längd. *Stockholms handelskammare* har däremot förordat ett bibehållande av nu gällande bestämmelse om ett års anstånd, därvid handelskammaren anfört att när anståndet varat ett år säkerheten i regel kunde antagas ha förlorat så mycket i värde, att säljaren ägde fordra betalning. En maximering av anståndstiden till ett år skulle befria säljaren från den omgång och det besvär, som åsamkades honom genom förebringandet av bevisning om att säkerheten äventyrades. *Försvarsväsendets personalvårdsnämnd* har likaledes, ehuru ur annan synpunkt, förordat ett bibehållande av regeln om ett års anstånd. Den av de sakkunniga föreslagna ändringen på denna punkt måste enligt nämndens mening mången gång innebära en försvagning av de inkallades skydd för det oundgängligen erforderliga godset, i allmänhet bohaget. Villkoren att betalningssvårigheterna måste ha sin grund i inkallelsen och att säljarens säkerhet ej finge äventyras gäve de exekutiva myndigheterna en vid marginal vid prövningen. Med hänsyn härtill borde betänkligheter icke behöva hysas mot ett bibehållande av den ettåriga fristen, helst som en sådan regel innefattade möjlighet att anpassa anståndstiden inom ettårsfristens ram efter inkallelsernas längd. Olägenheten av att långtidsinkallade finge mindre anståndsfrist än enligt förslaget neutraliserades bland annat av den ökade hemortslön, som tillförsäkrats långtidstjänstgörande. *Familjebidragsnämnden i Stockholm* har för sin del ifrågasatt, om icke anståndstiden i nu ifrågavarande fall borde utökas till sex månader efter tjänstgöringens slut, därest den värnpliktige under de senaste tolv månaderna haft att fullgöra sammanhängande tjänstgöring under minst sex månader.

I flera yttranden har anmärkning gjorts mot att i förslaget en ovillkorlig rätt till den längre anståndstiden tillerkänts köparen redan då två tredjedelar av köpeskillingen erlagts, medan enligt 1941 års krigsfamiljebidragskommittés promemoria sådan rätt skulle föreligga först då fyra femtedelar av köpeskillingen guldits. En återgång till 1941 års krigsfamiljebidragskommittés ståndpunkt har förordats av *Sveriges köpmannaförbund*, *Stockholms handelskammare*, *Sveriges industriförbund* samt *svenska cykelfabrikant- och grossistföreningen*, medan *kommerskollegium* jämkningsvis föreslagit att den längre anståndstiden borde få åtnjutas om högst en fjärdedel av köpeskillingen återstode ogulden.

Förslaget att anståndsreglerna skola gälla jämväl poster som förfallit till betalning före tjänstgöringens början har i åtskilliga yttranden föranlett gensaga. *Kommerskollegium* har erinrat, att såsom kollegiet redan i sitt yttrande över 1941 års krigsfamiljebidragskommittés promemoria anfört, det måste förefalla egendomligt, att säljaren skulle få en sämre ställning därför att han visat köparen tillmötesgående genom att icke omedelbart efter betalningstidens utgång göra sin rätt mot köparen gällande, samt att detta kunde få till följd, att säljarna av avbetalningsgods i större omfattning än eljest skulle varit fallet omedelbart efter förfallotiden indreve sina fordringar. Bestämmelsen skulle sålunda tvärt emot förslagets

syfte verka till nackdel för köparna, varför kollegiet avstyrkte densamma. I stället förordades att, i den utsträckning de inkallades behov av hjälp icke lämpligen kunde tillgodoses genom anlitan av de för sådant ändamål till landshövdingarnas förfogande ställda medlen, de värnpliktiga bereddes möjlighet att erhålla lån av medel, som ställdes till föriogande. Ett uttalande av enahanda innebörd har gjorts av *Sveriges industriförbund*, som tillagt, att för den händelse den föreslagna regeln syntes böra upptagas, densamma i vart fall borde begränsas att gälla avbetalningsgods, som vore oundgängligen erforderligt för köparen och hans familj. Förslaget har i denna del avstyrkts även av *handelskammaren i Göteborg*, *Skånes handelskammare*, *svenska cykelfabrikant- och grossistföreningen* samt *familjebidragsnämnden i Ängelholm* under åberopande av att säljarna skulle nödgas att avsevärt skärpa sin försäljnings- och inkassopolitik i fråga om försäljningar på avbetalning till personer i värnpliktsåldern. *Stockholms handelskammare* har anfört enahanda synpunkter, men har icke velat motsätta sig att den intresseavvägning som här måste göras skedde i enlighet med förslaget, då det vore obestriddigt att köparens skydd icke sällan skulle bli verkningslöst om betalningsanståndet icke omfattade även före tjänstgöringen förfallna poster. I praktiken kunde dock förslagets genomförande väntas medföra att antalet avbetalningsförsäljningar till män i värnpliktsåldern komme att väsentligt nedgå. Även *Sveriges köpmannaförbund* har, trots starka betänkligheter, funnit en rättvis intresseavvägning i förevarande hänseende tala till förmån för det föreslagna stadgandet. *Försvarsväsendets personalvårdsnämnd* har uttalat, att den föreslagna regeln väl kunde framkalla en fara för ett hårdare förfarande från avbetalningsfirmornas sida och således bliva till förfång för de värnpliktiga, men uppenbarligen skulle skyddet av dessas hem och annat väsentligt gods kunna bli illusoriskt utan denna av erfarenheten betingade utvidgning av rätten till anstånd. *Förste stadsfogden i Norrköping* har yttrat sig i samma riktning.

I fråga om förslagets övriga bestämmelser angående avbetalningsköp har *länsstyrelsen i Uppsala län* förordat, att såsom villkor för rätt till anstånd med betalningen stadgades att köpeavtalet slutits redan innan den värnpliktige mottagit inkallelseorder. *Försvarsväsendets personalvårdsnämnd* har i detta hänseende anfört att det i och för sig vore lämpligt om anståndsreglerna icke gällde gods som inköpts före tjänstgöringens början men efter det att den värnpliktige mottagit inkallelseorder. Nämnden ansåge sig dock icke mot de sakkunnigas uppfattning kunna förorda någon ändring av förslaget. Mot att förslaget begränsats att avse gods som inköpts före tjänstgöringens början har *familjebidragsnämnden i Stockholm* erinrat, att fall kunde tänkas, då den värnpliktige under tjänstgöringen bleve nödsakad att genom avbetalningsköp nyanskaffa en för hans anhörigas försörjning nödvändig nyttighet. Det kunde ifrågasättas, om icke ett dylikt avtal rimligen borde inbegripas under lagstiftningen, därest opåräknad förlängning av tjänstgöringstiden skulle inträffa. *Landsorganisationen* har för sin del uttalat att, då den värnpliktige hade familj, behovet att anlita avbetalningsformen under tiden för tjänstgöringen uppenbarligen ej vore mindre utan regelmässigt större än dessförinnan. Även om det icke

kunde förnekas, att fara för missbruk föreläge, borde kravet att säljarens säkerhet icke finge äventyras tillgodose rimliga hänsyn till säljarens intresse även om anståndsreglerna bleve tillämpliga även i fråga om gods som inköpts under tjänstgöringen. Möjligen borde denna anstånds rätt begränsas till familjeförsörjare, beträffande vilka faran för missbruk också vore mindre än i fråga om andra värnpliktiga.

Landsorganisationen har vidare avstyrkt förslaget om skyldighet för den värnpliktige att vid anstånd erlægga ränta under erinran att varken gällande lag eller 1940 års förordning om inskränkning i rätten att återtaga avbetalningsgods upptoge någon motsvarande bestämmelse. Principiellt vore det oegentligt att föreskriva straffränta vid ett på lag grundat anstånd, betingat av betalningssvårigheter, som icke vore beroende av gäldenären själv. Avbetalningspriset torde som regel vara så tilltaget i förhållande till kontantpriset att skäl saknades för särskild gottgörelse åt säljaren i form av dröjsmålsränta. Att den värnpliktige enbart av hänsyn till ränteförpliktelsen skulle avhålla sig från att anlita anståndsmöjligheten vore också föga sannolikt. *Stadsfogden i Karlskrona* har i detta hänseende erinrat, att vid det vanliga handräckningsförfarandet för återtagande av avbetalningsgods ränta icke räknades säljaren till godo. Rörande räntans beräkning har vidare *försvarsväsendets personalvårdsnämnd* — som funnit skyldigheten att erlægga dröjsmålsränta motiverad såsom ett korrektiv mot onödigt utnyttjande av lagens skydd — anmärkt att det vore oklart huruvida ränteskyldigheten skulle, sådan den i förslaget formulerats, avse allenast tiden för det beviljade anståndet eller även den tid, med vilken förfallotiden för senare poster förskjutits, samt att ett förtydligande på denna punkt vore erforderligt.

Arbetsmarknadskommisionen har i fråga om rätten till anstånd, då den värnpliktiges hustru inköpt godset på avbetalning, anmärkt att villkoret att godset skulle ha inköpts för makarnas gemensamma bruk syntes vara både för vidsträckt och för inskränkt. Skydd skulle åtnjutas, därest hustrun exempelvis inköpt möbler till betydande belopp, en dyrbar radiogrammofon m. m., medan skydd icke skulle åtnjutas för exempelvis nödiga kläder åt barnen. Stadgandet syntes fördenskull böra avse gods som vore oundgängligen erforderligt för makarna eller deras oförsörjda barn eller adoptivbarn. *Landsorganisationen* åter har förmenat att under nämnda stadgande i dess föreslagna lydelse torde ingå varor, exempelvis kläder, avsedda för makarnas barn, men att stadgandet vore för inskränkt därutinnan att det icke omfattade avbetalningsgods, som inköpts för tillgodoseende av vardera makens särskilda behov. Därest villkoret i fråga icke utginge, borde det omformuleras, så att det icke uteslöte avbetalningsköp för dylika behov.

I flera yttranden har uttalats att 1940 års förordning om inskränkning i rätten att återtaga avbetalningsgods m. m. i förevarande sammanhang borde underkastas översyn. Uttalanden i denna riktning ha gjorts av *Sveriges köpmannaförbund*, *kommerskollegium* och *Stockholms handelskammare*, därvid erinrats att 1940 års förordning öppnade möjlighet för den värnpliktige att erhålla betalningsanstånd jämväl i sådana fall, då anstånd icke finge åt-

njutas enligt den föreslagna militära moratorielagen. *Stadsfogden i Uppsala* har likaledes förklarat, att tvekan understundom kunde uppstå vilken författning som vore tillämplig. *Landsorganisationen* har anfört, att samma skäl som föranlett att 1940 års förordning icke begränsats till avbetalningsköp, vid vilka avbetalningspriset understeg 3 000 kronor, kunde anföras för att undanröja denna begränsning i förslaget till militär moratorielag. 1940 års förordning kunde visserligen formellt tillämpas även å värnpliktiga, men den komme icke att vara tillämplig under fredsförhållanden, varför de värnpliktiga då icke skulle komma i åtnjutande av det vidsträcktare skyddet.

Departementschefen.

De av moratorieutredningen föreslagna reglerna om inskränkning i rätten att återtaga avbetalningsgoods torde i huvudsak böra godtagas. I fråga om bestämmelsernas utformning läser det emellertid vara önskvärt att närmare ansluta till de stadganden som nu gälla i ämnet. Skyddet för de värnpliktiga i fråga om rätten till gods som köpts på avbetalning bör alltså enligt min mening såsom hittills innefatta ett förbud i viss omfattning att på grund av dröjsmål med betalning av förfallen post taga godset åter eller göra gällande annan i avtalet stadgad särskild påföljd av betalningsförsummelse. För att skyddet skall åtnjutas synes till en början böra förutsättas, att betalningssvårigheter åsamkats den värnpliktige genom tjänstgöringen. Beträffande den av utredningen föreslagna bevisregeln torde det vara obestriddigt, att man ej av den värnpliktige kan fordra att han skall kunna styrka detta. Det läser emellertid icke vara erforderligt att fördenskull, med avvikelse från eljest gällande regler, ålägga motparten att förebringa bevisning om att den värnpliktiges betalningssvårigheter ej uppkommit genom militärtjänstgöringen. Jag anser det från den värnpliktiges synpunkt tillfyllest att föreskriva, att det skall kunna antagas att svårigheter att fullgöra köpet åsamkats honom genom tjänstgöringen. Det torde i allmänhet icke möta några svårigheter att verkställa en dylik sannolikhetsbedömning. Såsom ytterligare villkor för att anstånd skall få åtnjutas bör i överensstämmelse med gällande rätt och de sakkunnigas förslag stadgas, att säljarens säkerhet icke får äventyras genom anståndet. Frågan huruvida detta villkor är uppfyllt bör avgöras från fall till fall med ledning av en värdering av godset och de upplysningar som i övrigt kunna vara tillgängliga. Denna prövning är givetvis, såsom i vissa yttranden framhållits, av grannlaga natur. Någon anledning att ändra den nuvarande bestämmelsen i detta hänseende torde emellertid ej föreligga.

Enligt moratorieutredningens förslag skola anståndsreglerna icke omfatta gods som inköpts under tjänstgöringstiden. I det yttrande som avgivits av landsorganisationen har förordats, att reglerna skulle gälla även om godset inköpts under tjänstgöringstiden. Starka billighetsskäl synas tala för denna ståndpunkt. Jag vill nämna, att om den värnpliktige under militärtjänstgöring inköpt gods på avbetalning och han sedermera efter hempermittering eller hemförlovning inkallas på nytt, anståndsreglerna även enligt utredningens förslag bliva tillämpliga under denna nya tjänstgöringsperiod.

I likhet med moratorieutredningen finner jag det befogat, att anståndsreglerna erhålla sådan utformning att den värnpliktiges rätt till anstånd kvarstår under hela den återstående amorteringstiden, så att han icke en tid efter militärtjänstgöringens slut står inför tvånget att nödgas på en gång inbetala ett större belopp. Anståndstiden torde i allmänhet böra såsom hittills utgöra tre månader från förfalldagen. Är godset oundgängligen erforderligt för köparen eller vissa nära anhöriga till honom, synes det riktigt att, såsom utredningen föreslagit, anståndstiden sättes i relation till tjänstgöringens längd, så att anstånd skall få åtnjutas under hela tjänstgöringstiden och intill dess den värnpliktige efter hempermittering eller hemförlovning varit fri från tjänstgöring under tre månader i följd. Jag delar också utredningens mening, att den längre anståndstiden städse bör gälla jämväl då två tredjedelar av köpeskillingen blivit guldna.

Utredningens förslag, att anstånd bör få åtnjutas även med avseende å post som förfallit till betalning före tjänstgöringens början, har i vissa yttranden mött kritik. Av gjorda uttalanden framgår dock tydligt, att avbetalningsköpare i mycket stor utsträckning ligga efter med betalningen av en eller flera poster utan att detta föranleder åtgärd från säljarens sida, blott inbetalningar ske något så när enligt amorteringsplanen. Till följd av detta förhållande skulle skyddet för den värnpliktige kunna bliva helt illusoriskt, om icke rätt till anstånd, åtminstone i viss omfattning, beredes honom beträffande de före tjänstgöringens början förfallna posterna. En bestämmelse om anstånd jämväl för det fall att post förfallit före tjänstgöringens början torde därför böra meddelas. Har säljaren redan före tjänstgöringens början hos laga myndighet gjort sin rätt gällande, synes emellertid det sålunda inledda förfarandet böra få fortgå.

Det av vissa näringsorganisationer framförda kravet, att för rätt till anstånd bör fordras att köparen gjort anmälan till säljaren om militärtjänstgöringen, har moratorieutredningen avvisat under erinran att det icke kan anses rimligt att en värnpliktig, som på grund av okunnighet eller glömska försummat att fullgöra en dylik underrättelseplikt, skall förlora rätten till anstånd. Den av utredningen anvisade utvägen att hos ortens familjebidragsnämnd inhämta upplysning, huruvida köparen är inkallad till militärtjänstgöring, torde, såsom handelskammaren i Göteborg anfört, innebära en relativt enkel möjlighet att i flertalet fall skaffa uppgift härutinnan. Att införa något stadgande i detta hänseende synes icke erforderligt.

Moratorieutredningen har funnit billigheten kräva, att köparen förpliktas erlægga dröjsmålsränta som kompensation för den förlust som åsamkas säljaren genom köparens beviljat anstånd, samt har ansett, att härigenom även köparens benägenhet att utan verkligt behov utnyttja anståndsreglerna komme att motverkas. Utredningen har fördenskull föreslagit ett stadgande, enligt vilket den värnpliktige oavsett anståndet skall vara skyldig erlægga ränta, som blivit utfäst eller enligt lag skall utgå vid dröjsmål med betalning av förfallen gäld. Såsom i ett yttrande erinrats gäller emellertid enligt lagen om avbetalningsköp, att ränta icke räknas säljaren till godo vid det avräkningsförfarande som sker i samband med handräckning för godsets återtagande,

medan däremot ränta i vanlig ordning tillgodoräknas säljaren, då godset återtages efter stämning till domstol. Om det föreslagna stadgandet skall få den betydelse, som synes ha varit avsedd, borde det sålunda kompletteras med en föreskrift om att ränta skulle tillgodoräknas säljaren jämväl vid handräckningsförfarande enligt lagen om avbetalningsköp. Då det emellertid står säljaren fritt att anlita domstolsvägen, om han vill utkräva sin rätt till ränta, synes något behov av dylika föreskrifter ej föreligga. Med den utformning av anståndsreglerna jag föreslår torde det icke heller vara erforderligt att upptaga någon erinran om den skyldighet att gälda ränta å förfallna poster, som enligt lag åligger köparen.

Moratorieutredningens förslag att anståndsreglerna skola gälla även i fråga om gods, som inköpts av värnpliktigs hustru, har ej föranlett erinran i yttrandena och torde böra genomföras. För att förekomma missbruk har utredningen föreslagit, att anstånd i dessa fall skall få förekomma endast om godset inköpts för makarnas gemensamma bruk. Denna bestämmelse torde, såsom i vissa yttranden uttalats, vara för snäv. För min del finner jag den böra utvidgas så att anståndsreglerna skola vara tillämpliga, när gods som inköpts av den värnpliktiges hustru är avsett för makarnas gemensamma bruk eller för deras oförsörjda barns eller adoptivbarns behov.

I flera yttranden har erinrats, att den med stöd av moratorielagen utfärdade förordningen den 14 juni 1940 om inskränkning i rätten att återtaga avbetalningsgods m. m. är tillämplig även å värnpliktiga, varigenom ovisshet kan uppkomma om vilken författning som i ett givet fall skall tillämpas. Nämnda förordning är ej såsom lagen den 31 oktober 1939 om inskränkning i rätten att återtaga avbetalningsgods från vissa värnpliktiga m. m. inskränkt till gods av viss beskaffenhet och den avser jämväl avbetalningsköp, vid vilka avbetalningspriset överstiger 3 000 kronor. Det synes mindre tillfredsställande, att de regler om inskränkningar i rätten att återtaga avbetalningsgods, som gälla till förmån för värnpliktiga, skola vara av olika innehåll beroende på godsets beskaffenhet och pris. På grund härav synas de allmänna moratoriebestämmelserna för värnpliktiga böra utvidgas att omfatta allt slags egendom som förvärvats genom avbetalningsköp, oavsett avbetalningsprisets belopp. Om så sker, torde något praktiskt behov för värnpliktiga att åberopa 1940 års förordning i allmänhet ej komma att föreligga. De värnpliktiga torde dock icke på grund härav böra undantagas från tillämpningsområdet för sistnämnda förordning, då det kan tänkas att en värnpliktig genom rådande utomordentliga förhållanden åsamkats betalningssvårigheter, vilka icke ha något samband med militärtjänstgöring.

Utmätning och konkurs.

Militära moratorieutredningen.

I förhållande till gällande rätt innebär moratorieutredningens förslag i fråga om utmätning och konkurs endast smärre jämkningar. Sålunda föreslås, att reglerna skola bliva tillämpliga även då utmätning sker hos den värn-

pliktiges hustru eller hon försattes i konkurs. Vidare innebär förslaget, att utmättningsfriheten beträffande arbetsredskap utsträcker till ett värde av 1 000 kronor i stället för 500 kronor. I fråga om anstånd med utmätt egendoms försäljning föreslås, att med försäljningen skall kunna anstå under tiden för tjänstgöringen och högst intill dess den värnpliktige efter hempermittering eller hemförlovning varit fri från tjänstgöring under tre månader i följd, där-est det ej finnes uppenbart att betalningsvårigheterna icke äro föranledda av tjänstgöringen och det prövas kunna ske utan att borgenärens rätt till betalning äventyras. Erfordras egendomen i gäldenärens näring för att be-reda nödig bärkning åt honom, hans make eller oförsörjda barn eller adoptiv-barn eller är den erforderlig för att bereda dem nödig bostad, skall anståndet kunna utsträckas till dess den värnpliktige under nio månader i följd varit fri från tjänstgöring, om borgenärens rätt till betalning ej därigenom även-tyras.

Yttrandena.

De av militära moratorieutredningen föreslagna jämkningarna i reglerna rörande utmätning och konkurs ha i yttrandena endast föranlett detaljan-märkningar. *Landsorganisationen* har i fråga om utmättningsfriheten för ar-betsredskap anmärkt, att med de syften som varit bestämmande för de värn-pliktigas särbehandling överhuvud i detta hänseende stode bättre i överens-stämmelse att utmättningsfriheten, liksom beträffande lösören för person-ligt bruk, bedömdes efter skälighet närmast med hänsyn till redskapens er-forderlighet för rörelsens (arbetets) fortsatta bedrivande, respektive återupp-tagande utan avbräck. *Arbetsmarknadskommisionen*, som förutsatt att den föreslagna bestämmelsen borde så tolkas att beloppet 1 000 kronor skulle avse båda makarna gemensamt och icke envar av dem, har ansett ett förtydligande på denna punkt vara önskvärt. Kommissionen har ytterligare erinrat, att ut-mätningsskyddet för den värnpliktiges hustru borde, i överensstämmelse med vad som föreslagits i fråga om avbetalningsköp, gälla endast för det fall att makarna sammanlevde.

I fråga om tiden för anstånd med försäljning av utmätt egendom har *Sve-riges köpmannaförbund* funnit det vara principiellt riktigt, att anståndstiden sattes i relation till tjänstgöringens längd på sätt som skett. Vid tillämpningen av bestämmelserna borde dock noga iakttagas att borgenärens rätt till betal-ning icke äventyrades. *Landsorganisationen* har däremot anmärkt, att enligt gällande lag anstånd i vissa fall kunde ifrågakomma under längre tid än enligt förslaget och att, i den mån detta sålunda innebure en försämring av skyddet, anståndsfristerna borde justeras till bättre överensstämmelse med gällande lag.

Beträffande den i förslaget genomförda omkastningen av bevisbördan för att gäldenärens betalningssvårigheter orsakats av tjänstgöringen har *Sveriges köpmannaförbund* ifrågasatt, om detta kunde vara förenligt med en rättvis avvägning mellan borgenärs- och gäldenärsintressena, samt har härutinnan anfört samma synpunkter som beträffande motsvarande spörsmål i fråga om avbetalningsköp. Jämväl *kommerskollegium* har avstyrkt, att bevisbördan

omkastades på sätt som föreslagits. Detta har däremot uttryckligen tillstyrkts av *familjebidragsnämnden i Stockholm* samt av *landsorganisationen*. Landsorganisationen har ytterligare anfört, att frågan om försäljningsanstånd icke borde ankomma på utmätningens provning från fall till fall. Försäljning borde under anståndstiden överhuvud icke få förekomma utan gäldenärens medgivande, med mindre den inkallades betalningssvårigheter uppenbarligen icke föranletts av tjänstgöringen eller borgenärens säkerhet äventyrades. I fråga om sistnämnda villkor har *Stockholms automobilhandlareförening* framhållit att, i vart fall i fråga om bilaffärer, borgenärens säkerhet oftast äventyrades och att större klarhet vore önskvärd beträffande innebörden av detta villkor. *Länsstyrelsen i Uppsala län* har erinrat, att de långvariga frister, som enligt förslaget kunde ifrågakomma, skulle kunna leda till att borgenären under loppet av en kristid ej erhöle möjlighet att realisera sin rätt, då oberäkneliga situationer kunde uppstå, som försvårade provningen av den i sig själv svåra frågan när en rättsförlust för borgenären kunde befaras eller icke. Varken utmätningensman eller överexekutor syntes med någon känsla av trygghet kunna taga på sitt ansvar att avgöra anståndsfrågan, om den verkliga fristens längd vore obekant. Grundsatsen att borgenärens rätt till betalning ej finge äventyras genom anståndet vore ej löst på ett tillfredsställande sätt.

Departementschefen.

I likhet med moratorieutredningen finner jag det motiverat, att de särskilda bestämmelserna om utmätning hos värnpliktiga bliva tillämpliga även då utmätning sker hos den värnpliktiges hustru. Förslaget att arbetsredskap till ett värde av 1 000 kronor skola få undantagas från utmätning kan jag likaledes tillstyrka. Att såsom landsorganisationen ifrågasatt icke upptaga någon bestämd värdegräns utan låta en skälighetsprovning vara avgörande för den omfattning, i vilken utmätningensfrihet skulle föreligga, synes betänkligt. Med anledning av vad arbetsmarknadskommissionen i detta sammanhang anfört vill jag framhålla, att värdegränsen, likaväl som motsvarande värdegräns i 65 § utsökningslagen, endast avser egendom som i och för sig är av den beskaffenhet att den får utmätas för den värnpliktiges gäld.

Vad angår den tid, under vilken den värnpliktige eller hans hustru skall äga rätt att från utmätning undantaga egendom i större omfattning än eljest är stadgat, har moratorieutredningen i nära anslutning till gällande rätt föreslagit, att bestämmelserna skola vara tillämpliga under tid då den värnpliktige fullgör militärtjänstgöring samt därefter intill dess han efter hempermittering eller hemförlovning varit fri från tjänstgöring under lika lång tid som tjänstgöringen omfattat, dock högst tre månader. Denna regel torde kunna föranleda vissa tillämpningssvårigheter. Jag föreslår fördens skull att bestämmelserna skola, oavsett tjänstgöringens längd, tillämpas intill dess den värnpliktige varit fri från tjänstgöring under tre månader i följd.

Vidkommande härefter frågan, under vilken tid anstånd skall kunna äga rum med utmätt egendoms försäljning, synes förslaget att anknyta anståndstiden till tjänstgöringens längd vara lämpligt. För vissa fall lämnar dock, så-

som landsorganisationen påpekat, den av utredningen föreslagna regeln ett sämre skydd för den värnpliktige än gällande lag. Detta är fallet, då utmätningen skett mot slutet av tjänstgöringen eller under den närmaste tiden därefter. Då det synes rimligt, att den som åsamkats betalningssvårigheter genom militärtjänstgöring kommer i åtnjutande av ett visst rådrum, även om utmätningen skett först sedan tjänstgöringen upphört, synes som allmän regel böra föreskrivas att vid utmätning, som sker under tiden för tjänstgöringen eller därefter innan den värnpliktige varit fri från tjänstgöring under tre månader i följd, anstånd skall kunna beviljas under tre månader utöver den tid som enligt 162, 163 eller 165 § utsökningslagen är medgiven. Härutöver bör i anslutning till utredningens förslag stadgas, att där ytterligare uppskov med hänsyn till tjänstgöringens längd finnes påkallat, anstånd skall kunna äga rum intill dess den värnpliktige varit fri från tjänstgöring under tre månader i följd eller, om egendomen erfordras i den värnpliktiges näring för att bereda honom, hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn nödig bärgning eller den är erforderlig för att bereda dem nödig bostad, intill dess han under nio månader i följd varit fri från tjänstgöring. Såsom villkor för att anstånd skall äga rum torde böra uppställas, att det kan antagas att den värnpliktiges betalningssvårigheter föranletts av tjänstgöringen samt att borgenärens rätt till betalning ej äventyras genom uppskovet. Rörande dessa båda villkor får jag hänvisa till vad jag anfört angående motsvarande förutsättningar för rätten att åtnjuta anstånd i fråga om återtagande av avbetalningsgods.

De ändrade moratoriebestämmelserna torde böra träda i kraft den 1 juli 1944, från och med vilken dag de hittills gällande författningarna i de ämnen som beröras av förslaget torde böra upphöra att gälla. Med avseende å förhållanden som inträtt före de nya bestämmelsernas ikraftträdande erfordras vissa särskilda föreskrifter.

I enlighet med de grunder för vilka jag nu redogjort ha inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1) *lag om upphävande av vissa lagar rörande utmätning, återtagande av avbetalningsgods och anstånd med betalning av hyra m. m.*; samt

2) *förordning angående tillämpning av moratorielagen å värnpliktiga m. fl.*
Förslagen torde böra fogas såsom bilaga¹ till protokollet.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över det under 1) upptagna lagförslaget måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Bertil Crona.

¹ Denna bilaga, som är lika lydande med de vid propositionen fogade författningsförslagen, har här uteslutits.

Militära moratorieutredningens förslag

till

lag med särskilda för värnpliktiga med flera gällande bestämmelser rörande utmätning, avbetalningsköp, hyra m. m. (militära moratorielagen).

Härigenom förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Värnpliktig är med anledning av militärtjänstgöring enligt vad i denna lag stadgas berättigad till undantag av viss egendom från utmätning och vid konkurs, uppskov med försäljning av utmätt egendom, anstånd med betalning för gods, som förvärvats genom avbetalningsköp, samt med betalning av hyra och avgift till bostadsrättsförening ävensom till uppsägning av hyresavtal till upphörande i förtid.

Med värnpliktig avses i denna lag den som är truppregistrerad som värnpliktig och under tjänstgöringen avlönas enligt för värnpliktig gällande grunder. Från lagens tillämpning undantagas dels värnpliktig, vilken jämlikt 27 § 1 mom. värnpliktslagen fullgör tjänstgöring med en varaktighet av högst trettio dagar, dels ock värnpliktig, vilken undergår utbildning för vinnande av fast anställning vid krigsmakten. Vad i 6—11 och 14 §§ stadgas skall icke äga tillämpning å värnpliktig, vilken jämlikt 27 § 1 mom. värnpliktslagen fullgör första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd).

Konungen må föreskriva, att bestämmelserna i lagen skola äga tillämpning jämväl å annan personal än värnpliktig, vilken på grund av anställning vid försvarsväsendet eller medlemskap i frivilliga automobilkåren, sjövärnskåren eller svenska röda korsets frivilliga sjukvårdstrupper har att inställa sig till tjänstgöring, då värnpliktiga inkallas jämlikt 27 § 2 mom. eller 28 § 1 mom. värnpliktslagen.

Om utmätning och konkurs.

2 §.

Företages utmätning hos värnpliktig eller dennes hustru under tid, då den värnpliktige fullgör militärtjänstgöring, eller ock därefter, intill dess han efter beviljad ledighet för återgång till civil verksamhet (hempermittering) eller hemförlovning lika lång tid som tjänstgöringen varat, dock högst tre månader, oavbrutet varit fri från tjänstgöring, skola från utmätningen undantagas, utom nödiga gång- och sängkläder samt förråd och penningar i den utsträckning som 65 § utsökningslagen stadgar, dels lösören för gäldenärens, hans makes och oförsörjda barns eller adoptivbarns personliga bruk, för så vitt värdet därav icke överstiger vad som med hänsyn till deras behov och omständigheterna i övrigt kan anses skäligt, dels ock arbetsredskap till ett värde av högst ettusen kronor. Lös pant må ej på grund av vad nu sagts undantagas från utmätning för den gäld, varför pantsättning skett.

3 §.

Har egendom tagits i mät hos värnpliktig, som fullgör eller fullgjort militärtjänstgöring, eller hos dennes hustru, må med försäljning av den utmäta egendomen anstå under tiden för tjänstgöringen och högst intill dess den värnpliktige tre månader i följd efter hempermittering eller hemförlovning varit fri från tjänstgöring, där det ej finnes uppenbart, att betalningssvårigheterna icke äro föranledda av tjänstgöringen, samt det prövas kunna ske utan att borgenärens rätt till betalning äventyras.

Erfordras egendomen i gäldenärens näring för att bereda nödig bärgning åt gäldenären, hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn eller är den erforderlig för att bereda dem nödig bostad, må ytterligare uppskov med försäljningen äga rum högst intill dess den värnpliktige nio månader i följd varit fri från tjänstgöring, om borgenärens rätt till betalning ej därigenom äventyras.

4 §.

Vad i 2 § stadgas med avseende å undantag från utmätning skall under tid som där sägs äga motsvarande tillämpning, om gäldenären försättes i konkurs.

5 §.

Klagan över utmätning, som avses i denna lag, eller över beslut i anledning av sådan utmätning må förutom av den, som eljest är befogad därtill, föras av den värnpliktiges hustru eller av annan som har egendomen i sin vård.

Om avbetalningsköp.

6 §.

Värnpliktig, som fullgör eller fullgjort militärtjänstgöring och som före tjänstgöringens början genom avtal, varå lagen om avbetalningsköp är tillämplig, förvärvat arbetsredskap eller lösöre, avsett till personligt bruk för honom, hans hustru eller oförsörjda barn eller adoptivbarn, äger åtnjuta anstånd under en tid av tre månader med betalning av post, som förfaller under tjänstgöringen, där det ej finnes uppenbart, att den värnpliktiges betalningssvårigheter icke äro föranledda av tjänstgöringen, samt säljarens säkerhet genom anståndet icke äventyras.

Finnes godset oundgängligen erforderligt för köparen eller sådan anhörig till honom som nyss sagts eller återstår av köpeskillingen icke mer än en tredjedel ogulden, är den värnpliktige, under villkor som angivas i första stycket, under tiden för tjänstgöringen och intill dess han tre månader i följd efter beviljad hempermittering eller hemförlovning varit fri från tjänstgöring berättigad till anstånd med betalning av post, som förfaller under nämnda tid.

7 §.

Har värnpliktig, som genom avtal, varå lagen om avbetalningsköp är tillämplig, förvärvat i 6 § avsett gods, försummat betala förfallen post och har säljaren, oaktat han varit därtill berättigad, underlåtit att innan den värnpliktige påbörjat militärtjänstgöring återtaga godset eller göra annan i avtalet stadgad särskild påföljd av betalningsförsummelsen gällande, skola bestämmelserna i 6 § tillämpas jämväl å sådan post, varvid så skall anses, som hade posten förfallit å dagen för tjänstgöringens början. Omfattar betalningsförsummelsen mer än en post, skall den äldsta posten anses hava förfallit å dag som nyss sagts.

8 §.

Är den värnpliktige jämlikt 6 § berättigad till anstånd med betalning av förfallen post, skola förfallodagarna för icke förfallna poster anses förskjutna lika lång tid som anståndet omfattar. Skall enligt vad i 7 § sägs dagen för tjänstgöringens början anses som förfallodag för viss post, skola förfalldagarna för övriga oguldna poster anses i motsvarande mån förskjutna. Ifråga om post, för vilken förfalldagen enligt vad i denna paragraf stadgas förskjutits, må anstånd jämlikt 6 § icke åtnjutas.

9 §.

Oavsett vad i 6—8 §§ stadgas är den värnpliktige skyldig att erlägga ränta, som blivit utfäst eller enligt lag skall utgå vid dröjsmål med betalning av förfallen gäld.

10 §.

Vad i 6—8 §§ stadgas skall äga motsvarande tillämpning, om den värnpliktiges hustru före eller efter äktenskapets ingående inköpt godset för makarnas gemensamma bruk och makarna leva samman.

11 §.

Klagan över handräckning för återtagande av egendom, som avses i 6 §, må förutom av den som eljest är befogad därtill föras av den värnpliktiges hustru eller av annan som har egendomen i sin vård.

Om hyra m. m.

12 §.

Värnpliktig, som inryckt till militärtjänstgöring, må ej i något fall uppsägas till avflyttning från lägenhet, som han förhyr, på grund av underlåtenhet att erlägga hyra, som förfaller under tiden för tjänstgöringen eller till dess han efter hempermittering eller hemförlovning ett år utan avbrott varit fri från tjänstgöring, så länge han sist å andra söckendagen av varje kalendermånad erlägger den på samma månad belöpande hyran.

13 §.

Ändå att den värnpliktige icke erlägger hyran så som i 12 § sägs, må han ej på grund av dröjsmålet skiljas från lägenheten, såframt det föranletts av att familjebidrag eller hemortslön, som han med anledning av tjänstgöringen kunde påräkna, ej hunnit utbetalas.

14 §.

Medför tjänstgöringen en så väsentlig förändring i den värnpliktiges ekonomiska förhållanden, att det ej skäligen kan fordras, att han skall fullgöra hyresavtalet under hela den avtalade hyrestiden, må han uppsäga avtalet att upphöra å den fardag, som inträffar näst efter tre månader från uppsägningen.

15 §.

Innehar värnpliktig, som avses i 12 §, lägenhet med bostadsrätt, må han ej uppsägas till avflyttning på grund av dröjsmål med betalning till bostadsrättsföreningen såframt dröjsmålet föranletts av förhållande som i 13 § sägs.

16 §.

Innehaves lägenhet med hyres- eller bostadsrätt av makar, skall vad i 12—15 §§ stadgas gälla, om mannen inryckt till tjänstgöring, dock att vid tillämpning av 14 § hänsyn skall tagas till båda makarnas ekonomiska förhållanden. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning, där eljest lägenhet med hyres- eller bostadsrätt innehaves av två eller flera personer och någon av dem inryckt till tjänstgöring.

17 §.

Har värnpliktig under tjänstgöringen eller därefter, intill dess han efter beviljad hempermittering eller hemförlovning trettio dagar i följd varit fri från tjänstgöring, på grund av dröjsmål med hyresbetalning förverkat hyresrätten till av honom förhyrd lägenhet, må den värnpliktige likväl ej på grund av dröjsmålet skiljas från lägenheten, därest senast å tjugufjärde söckendagen från verkställd uppsägning rättelse sker enligt vad i 3 kap. 34 § första stycket lagen om nyttjanderätt till fast egendom sägs.

I avvaktan att den värnpliktige visar sig hava fullgjort vad som erfordras för hyresrättens återvinnande må beslut om vräkning av den värnpliktige icke meddelas förr än tjugusex söckendagar förflutit efter uppsägningen.

Vad i denna paragraf är stadgat skall ej gälla där av hyrestiden återstod mindre än en månad, när hyresrätten förverkades.

Denna lag träder i kraft den från och med vilken dag lagarna den 14 oktober 1939 (nr 728) med särskilda bestämmelser rörande utmätning hos vissa värnpliktiga m. m., den 31 oktober 1939 (nr 782) om inskränkning i rätten att återtaga avbetalningsgods från vissa värnpliktiga m. m. samt den 19 april 1940 (nr 233) om anstånd för vissa värnpliktiga med betalning av hyra m. m. upphöra att gälla.

Vad i 3 och 5 §§ är stadgat skall gälla, även om utmätningen ägt rum före lagens ikraftträdande. Stadgandena i 6—8 §§ samt 11 § skola äga tillämpning, även om betalningsförsummelsen inträtt före lagens ikraftträdande, dock ej såframt beslut meddelats före ikraftträdandet och laga kraft åkommit detsamma. Stadgandet i 17 § skall tillämpas, även om hyresrätten förverkats före lagens ikraftträdande, såframt ej beslut meddelats före ikraftträdandet och laga kraft åkommit detsamma.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 3 mars 1944.

Närvarande:

justitieråden ALSÉN,
LIND,
regeringsrådet EKLUND,
justitierådet ERICSSON.

Enligt lagrådet den 25 februari 1944 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 11 februari 1944, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om upphävande av vissa lagar rörande utmätning, återtagande av avbetalningsgods och anstånd med betalning av hyra m. m.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av t. f. byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet hovrättsrådet L. G. Ohlsson.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Bertil Crona.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 mars 1944.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars-, social-, finans- och handelsdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist, lagrådets denna dag avgivna utlåtande över det till lagrådet den 11 februari 1944 remitterade förslaget till *lag om upphävande av vissa lagar rörande utmätning, återtagande av avbetalningsgods och anstånd med betalning av hyra m. m.*

Med förmälan, att förslaget av lagrådet lämnats utan erinran, hemställer föredraganden, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen att antaga ifrågavarande lagförslag ävensom samtycka till att förordnande jämlikt 1 § moratorielagen meddelas i överensstämmelse med det vid statsrådsprotokollet för den 11 februari 1944 fogade förslaget till förordning angående tillämpning av moratorielagen å värnpliktiga m. fl.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Thore Wisén.